Cumhuriyet

17 ŞUBAT 1985

SİYASET 85

PARASIZ PAZAR EKİ
59

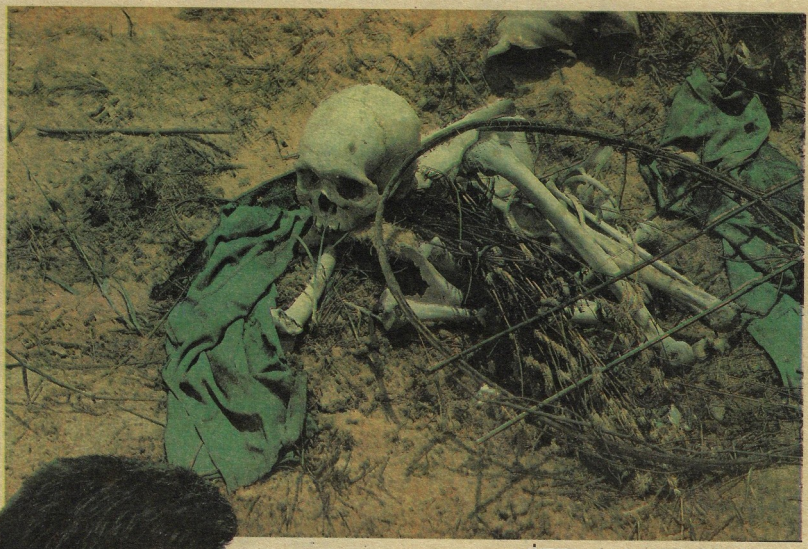

VİETNAM-KAMPUÇYA

Savaş... Savaş... Savaş...

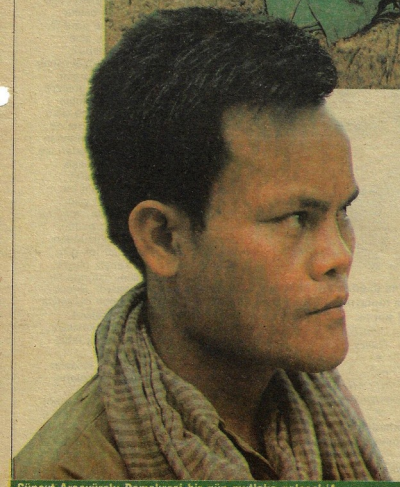

Cüneyt Arcayürek: Demokrasi bir gün mutlaka gelecek/4

Güney Afrikalı siyahlar ilk kez bu kadar kararlı/13

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Partinin prensip kararı yoksa hepimiz farklı insanlarız, ayrı düşüncelerimiz olabilir. Ben az şekerli kahveyi severim, Halil Bey şekerli kahveyi sever.

MEHMET KEÇECİLER
ANAP Genel Başkan Yardımcısı

•

Kırkını geçince kimse terörist olmuyor. O halde kırka kadar beklemek gerek.

Prof. TURAN İTİL
Terör uzmanı

•

Halk mazeret istemez. Halk hizmet ve çare ister. Ben Belediye gazetesi ile halkla diyalog kuracağım derken elbette mazeretlerimi de sıralayacağım.

MELİH GÖKÇEK
Ankara Keçiören İlçesi Belediye Başkanı

•

Eroin öyle bir meret ki her şeyi yaptırır. Annemin kanında olduğunu bilsem, kanından alırım.

M.G.
Eroin bağımlısı

•

Yani, hükümetler fabrika kurarken, termik santral yaparken, bunlara karşı çıkarsak, tarih karşısında ters düşeriz.

MEHMET BARLAS
Milliyet Gazetesi Başyazarı

•

Türkiye öyle 2-3 milyonluk kitapla batmaz, korkmayın.

MÜKERREM TAŞÇIOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

•

Fiyat artışında kusurlu KDV değil dir. Normal olarak fiyatların düşmesi gerekir

VURAL ARIKAN
Eski Maliye Bakanı

•

Tipim değil ama evleneceğim.

EMEL SAYIN
Şarkıcı

•

Yüksek Hakem Kurulu'nda işçi lehine kararlar çıkıyor.

NACİ VARLIK
YHK Başkanı

•

Sürüler ise her zaman olduğu gibi geviş getirerek bekliyorlar.

TV'nin "İl İl Türkiye" Programından

•

Soğukluk olmadı. Cezayir Başbakanı da beni sıkıca öptü.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

•

Evlenme yaşını 21 yapsak acaba antidemokratik olur mu?

Prof. İHSAN DOĞRAMACI
YÖK Başkanı

•

Şu anda çocuk yok. Olsaydı söylerdim. Olsun istiyoruz. Allah'ın bileceği iş. Elimizden geleni yapıyoruz.

AJDA PEKKAN
Şarkıcı

•

Yılmaz Güney hâkim öldürdü, neredeyse Nobel vereceklerdi.

ERGUN GÖZE
Tercüman Gazetesi yazarı

Dil konusunda Türk gazeteleri arasında doğru uygulamayı Tercüman yapıyor.

Prof. Dr. KLAUS ROHRBORN
F. Almanya Giessen Üniversitesi
Türkoloji Bölümü Başkanı

Ellerim vücuttaki pislikleri, mikropları atıyor, ama aslında nefesim iyileştiriyor.

LEYLA SAYAR
Eski dansöz - yeni "şifa"cı

•

10 gün sonra iyileşirsin demişti, ama hiçbir şey değişmedi.

ABDULLAH ERGÜL
"Şifa"zede

•

Her sakallıyı damat görüyorlar.

ZEYNEP ÖZAL
Başbakan'ın kızı

Türk milletine Türk adının Allah tarafından verildiğine dair ilmi deliller bulunmuştur.

AHMET AYDIN BOLAK
Eski Milletvekili

•

Herşeyden önce zeki, kültürlü, ne istediğini bilen, özellikle kadına saygısı olan birisi olmalı benim kafamdaki erkek... Zenginlik değil de, toplum içinde saygın biri olsun... Ama bunlar birbirine bağlıdır. Ben mankenim. Geç gelebilirim eve... O da böyle bir yaşantıya uymalı... Şırasını vurgulayalım... Derin düşünceli olmalı... Yakışıklı olmalı... Tek egemen! Ve arkadaş... Özel yemekler yapmalı, mutfağı sevmeli... Ev işlerinin bazılarına yardım etmekten hoşlanmalı...

MERİH AKALIN
Manken

•

Mehmet Yazar ne yazar ne yazmaz, yazdığı da beni ilgilendirmez.

HALİT NARİN
TİSK Başkanı

•

Benim liderliğime gelince, bu ispatlanmıştır. Muhakkak ki doğuştan iktisap ettiğim bazı vasıflarıma ilave olarak, yıllardır muhtelif kademelerde liderlik etmekteyim.

TURGUT SUNALP
MDP Genel Başkanı

•

Ben randevu evinde hiç çalışmadım. Bunu söyleyecek kadar erkek kadınım.

AHU TUĞBA
Sinema oyuncusu

•

Umutluyum diyorum, sonra mahçup çıkıyorum.

ŞEVKET YILMAZ
Türk-İş Genel Başkanı

TÜKÜRÜK ÇEKİRDEĞİ

★ **Beni Erdal yaktı.**

FATİH TERİM
Eski kaptanı

•

★ **Ben Türkçe küfür bilmem.**

ERDAL KESER
Futbolcusu

•

★ **Geçenlerde de yaptıydı bunu... Gidip yan hakemlerden birine küfür ettiydi.**

RAUF TAMER
Tercüman Gazetesi yazarı

•

★ **Bir daha böyle davranışlarda bulunmaması için, bir agabey olarak kulağını çektigimde, Erdal çok utandı.**

ORHAN ŞAHİN
Güneş Gazetesi yazarı

•

★ **Galatasaray ortadirege döndü.**

TARAFTARLARI

•

★ **Galatasaray'ı federasyon kundakladı.**

SELÇUK UYGUR
Futbol Şubesi Sorumlusu

•

★ **Yaralı aslandan korkulur.**

AHMET EROL
Fenerbahçe Futbol Şubesi Sorumlusu

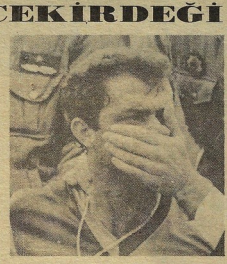

★ **Galatasaray'da dağıtanları hakem İnönü Stadı'nda toplayınca küçük bir futbol kıyameti koptu.**

ORHAN ALDİNÇ
Güneş Gazetesi yazarı

•

★ **Fatih "baba" mı?**

NECMİ TANYOLAÇ
Güneş Gazetesi Spordan Sorumlu Müdürü

•

★ **Fatih, seni sahadan atan ben değilim... Kurallar oyun dışı bıraktı...**

HAMZA ALAN
Fatih'in tükürdüğü hakem

haftanın portresi

Bembeyazım, şipşirinim, insanları inletirim bilin ben neyim

Öyle pek sık gelmezdi, amâ geldiği zaman da tam gelirdi. Bir geldi mi, herkes O'nun emrine amade olmak zorundaydı. Bütün insanlar O'nunla ilgilenmek, yaşantısını O'na bağlamak, yalnızca O'nun izin verdiği şeyleri yapmak, O'nun belirlediği sınırlar içinde hayatlarını sürdürmek zorunda kalırdı. O ise sağa sola emirler verir, bu emirlerin harfiyen uygulanması için ne gerekirse yapardı. *"Bugün bütün yollar kapanacak"* dedi mi, bütün yollar kapanırdı. *"Bugün bütün insanlar, yolda yürürken ayağı kayarak düşecek"* dedi mi herkes yerlere serilirdi. Kimi zaman *"Bugün hiç kimse arabasını çıkartmasın, işine toplu taşıma araçlarıyla gitsin"* buyururdu ve herkes arabasını evinin önünde, garajının içinde, kaldırımın üstünde bırakır, otobüslere, taksilere hücum eder, minibüs kapılarını zorlar, vapurlara uzun atlama yapar, hiçbir şey bulamazsa yollara düşer, yürürdü. Bazen durup dururken, *"Bugün taksilerin bir bölümü yola çıkmasın, özel arabalar hiç çıkmasın"* buyururdu. İşte o zaman insanların hali haraptı, çünkü bir yerden bir yere gitmek neredeyse imkânsız olur, yollarda yürümekten, kalabalık otobüslerde, minibüslerde, vapurlarda nefessiz kalmaktan bitap düşerlerdi. İşin garip tarafı, herkes o gün içinde sevinirdi de... İnsanlar, her zaman gelmeyen, geldiği zaman öyle uzun boylu kalmayan bir dostlarıyla karşılaşmış gibi olurlardı.

O'nunla ilgili rivayet muhtelifti. Neden geldiği, nasıl geldiği, başka zamanlarda neler yaptığı dilden dile dolaşır, herkes tarafından başka başka anlatılırdı. Kimilerine göre O öyle ulaşılmaz bir şeydi ki, size gelmezdi. Sizin O'na gitmenizi beklerdi. O'na gitmek için özel izinler alınırdı işyerlerinden. Çok paralar yatırılırdı turizm şirketlerine, otellere.. Gidilir ve 1 hafta 10 gün O'nunla birlikte olunurdu. Söylendiğine göre böylesi dinlendirici'ydi bile. Ama ne yazık ki herkes değil bir kısım insan yapabiliyordu böylesini. Başkaları ise O'nun için çok değişik ve çelişik şeyler söylüyorlardı. Bir kere O *"kötü"*'ydü; çünkü bir ülkenin bir yerindeki birtakım insanları yılın yarısından fazla zamanında *"mağdur"* ediyordu. Bir geliyordu ve gitmek bilmiyordu. Bazen onun yüzünden yollar kapanıyor, insanlar tek göz odalarından dışarı çıkamaz oluyor, hastalanırlarsa kızaklar üstünde bir hastaneye yetiştirilmeye çalışılıyorlardı. Birçok insan sırf O'nun yüzünden dünyayla ilgisini kesmek zorunda kalıyor, direkler devrilip elektrikler kesiliyor, ısınmak için kullanılan tezek fahiş fiyatlarla satılıyor, her çeşit karaborsacılık alıp başını gidiyor, insanlar inim inim inliyorlardı. Ama onların inlemesi, ilk anlattıklarımızın inlemesine hiç mi hiç benzemiyordu nedense. İlk anlattıklarımız bir inledi mi yer gök yerinden oynuyor, bütün gazeteler onlardan bahsediyordu. Ya ötekiler?.. 5-6 ay boyunca seslerini bile duyuramıyorlardı.

haftanın fotoromanı

Fotoğraf: YALÇIN ÇAKIR

dünya kulisi

İSPANYA

Vergi kaçakçılığı sektörü

İspanya'da 2.7 milyon "kayıtlı" işsizin 1 milyonunun "yasadışı" olarak çalıştığı sanılıyor. Franco döneminde yaşanan yoksulluk İspanyolları "pluriempleo" (birden fazla iş yapmak) olmaya zorlamış. İspanyollar bu geleneği 800 bin işsahası açacağını vaat etmiş olan sosyalist dönemde de sürdürüyor. Ülkede toplam üretimin yarıdan çoğu tekstil, ayakkabı ve dericilik alanında. Ve bugün bu alandaki üretimin çoğu "yeraltı"atölyelerinde, yani evlerde ve çoğunlukla kadınlar tarafından herhangi bir ticari sicili olmaksızın gerçekleştiriliyor. Böylece ortaya yeni bir sektörün, giderek büyüyen bir vergi kaçakçılığı sektörünün çıktığı söyleniyor. Bazılarına göre yeni sektör, İspanya'nın toplam gayri safi hasılasının dörtte biri oranında üretim yapılıyor.

ZİYARET

Özel sandalyeler

Geçtiğimiz hafta Federal Almanya'yı ziyaret eden Tonga'nın "ağır siklet" kralı Taufa'ahau Tupou IV. Almanya'nın protokol yasamına yenilikler getirdi. Devlet Başkanı Weiszacker'in vereceği yemekte 150 kilonun üstündeki kralın sığabileceği bir koltuk bulunamadı. Bunun üzerine bir mobilya şirketine 70'e 60 santimetre boyutunda bir iskemle ısmarlandı. Bu iş şirket için olduğu kadar Bonn'daki görevliler için de rutine dönüşeceğe benziyor. Çünkü kralın daha önceki iki ziyareti için de özel sandalyeler imal edilmiş, ama Tupou bunları hatıra olarak evine götürmüştü.

İNGİLTERE

Kömürcülerin yeni işleri

İngiltere'de kömür işçilerinin grevi, giderek daha fazla fireyle sürerken, Ulusal Maden İşçileri Sendikası işlerini kaybeden kömürcülere yeni iş alanları bulmaya çalışıyor. Kömürcülerin sendikası iş alanı yaratma konusunda, çelik işçileri sendikasıyla rekabet etmek zorunda. 1980'de yapılan çelik grevi sonrası 166 bin olan çelik işçilerinin sayısı 71 bine düşmüş. Sendika ortaya çıkan işsizler ordusuna yeni iş alanları sağlamak için eski çelik kentlerinde yeni fabrikalar kurulmasını sağlamış. Örneğin eski çelik merkezlerinden biri olan Consett'te yeni sanayi tesislerinin yanı sıra, eski çelik işçilerinin çalıştığı, köfteciler, kebapçılar türemiş. Consett'te yeni "iş alanlarına" rağmen, işsizlik oranı yüzde 20'lerin üzerinde, ama en azından kentin şimdi temiz olduğu söyleniyor. İşlerini kaybeden kömür işçilerinin, çelik işçileri gibi şanslı olamayacağı tahmin ediliyor.

ABD

Tutamayacağın sözü...

Uluslararası alanda ortaya çıkabilecek yeni bir kriz ABD'deki ticari sorunlarla ilgili bir özel görevli tarafından tam zamanında bastırıldı. Olay Başkan Reagan'ın verdiği bir yemek sırasında başladı. ABD senatörlerinden John Heinz'in eşi Teresa, Sovyetler'in Washington elçisi Dobrinin'e Reagan tarafından imzalanmış bir yemek listesi sağlayabileceğine dair söz verdi. Ama güvenlik görevlileri Bayan Teresa'nın salonu katedip, Reagan'nın masasına yanaşmasına izin vermediler. Bunun üstüne Dobrinin ağzını açıp gözünü yumarak Amerikan gizli servisinin iktidarından, kadınların tutamayacakları sözler verdiklerinden yakınmaya başladı. Dobrinin'in masasındaki Amerikalılar yaklaşan tehlikeyi hemen sezdi ve ticari sorunlarla ilgili özel görevli güvenlik önlemlerini hiçe sayarak, Bayan Teresa'ya Reagan'ın masasına kadar eşlik etti. Bayan Teresa Dobrinin'in masasına muzaffer bir edayla dönerek, yemek listesini gururla sundu. Çünkü liste sadece Başkan Reagan tarafından değil, aynı zamanda Nancy Reagan ve Bush çiftince de imzalanmıştı.

BU HAFTA SİYASET 85

"Düşünün bir kere: Ruslar Soljenitsin'i vatandaşlıktan çıkardığında bütün Batı dünyası ayağa kalmıştı, oysa burada 8 milyon kişiyi vatandaşlıktan attılar, kimsenin sesi çıkmıyor." Güney Afrikalı bir zenci avukatın sözleri bunlar. Güney Afrika, nüfus çoğunluğunun ezilen azınlık durumuna sokulduğu, insanlar arasındaki "kıymet farkları"nın hukukileştirildiği bir zorbalık rejimi. Çeşitli yabancı basın-yayın organlarında 1984 sonbaharından bu yana yayımlanan Güney Afrika haberyorum ve röportajlarında siyah çoğunluğun gideregk daha bilinçli bir tarzda örgütlenmeye başladığından söz ediliyor. Irkçılığıyla övünen Güney Afrika rejiminin devrilmesi, her şeye rağmen çok güç, çünkü Batı'nın hayati çıkarlarıyla önemli noktalarda özdeşleşebilmiş bir rejim bu. Eğer siyahlar silkinmeye kalkışır ve bunu kimbilir kaç bin kişinin kanı, canı pahasına yaparlarsa, Batılı büyüklerin gözünde verdikleri bütün kurbanlar birarada gelip bir Soljenitsin edebiecek mi, belli değil. Güney Afrika'daki son durum üzerine bir toparlama, 13. sayfamızda.

Bu hafta Siyaset-85 biraz iç karartıcı. Ama Vietnam birliklerinin 1984 sonunda başlattıkları harekâtla güncelleşen Güneydoğu Asya'ya bakıp da insanın içinin kararmaması imkânsız. Sömürgelikten ve ABD destekli diktatörlüklerden kurtulmak için ne kurbanlar veren Vietnam'ın, benzer bir süreçten geçerek kimliğini kazanmış Çin Halk Cumhuriyeti'nin tehdidi ve fiilî baskısı altında, yine benzer bir süreçten geçmiş Kampuçya'da içine düştüğü durum, hayli karmaşık bir tarih sürecinin ürünü. Bölgede ABD'nin yürüttüğü insan ve doğa kırımını neredeyse unutturan, Kampuçya'da Pol Pot yönetiminin katletiği iki milyon dolayında insanın ancak arasıra hatırlanmasına yol açan bir tür *"sonsuz savaş"* ortamı oluştu. Bugünü oluşturan geçmiş süreçlerin gözden geçirildiği bir yazıyı 10-11. sayfalarımızda okuyacaksınız.

"Gökova'da Israrlıyım" çizgi-romanımızın ikinci bölümü bu hafta da 7-8-9. sayfalarda. Çizgi-romanımız haftayla bitecek. Ama Gökova tartışması herhalde daha bir süre bitmeyecek. Kamuoyunun geniş kesimleri bu tartışmayı, hesap-kitap adamlarıyla tabiatı sevenlerin bir anlaşmazlığı olarak görüp uzaktan seyrettikçe bize de yeni yeni çizgi romanlar hazırlamak düşecek.

Siyaset-85'in bu sayısında Türkiye'den iki söyleşi var. Biri Türkiye'de yakın siyasi tarihin en çok anı-bilgi-belge sahibi tanıklarından Cüneyt Arcayürek'le, öteki Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkanı Necati Çelik'le. Arcayürek'le söyleşide ağırlık ve vurgu "Türkiye'de demokrasi" konusunda. Arcayürek, *"Bir gün mutlaka,"* diyor. Hak-İş Başkanı Çelik'in sözleri daha karamsar bir tablo çiziyor. Ve belki de Arcayürek'in neden ısrarla "demokrasi" kelimesini tekrarladığını açıklıyor. Çelik, varolan iş yasaları ve bazı anayasa hükümleri nedeniyle Türkiye'de özgür sendikacılığın imkânsızlaştırıldığı görüşünde. Ayrıca bugün böyle bir cendereye sıkışılmış olmasını Türk-İş'in "çoğunlukla patrondan yana" tutumuna bağlıyor. Çelik'le söyleşiyi belki de geçenlerde Türk-İş yönetiminin Başbakanla dertleştiği zirvenin "sonuçlarıyla" birlikte okumalı.

ÜMİT KIVANÇ

"Açıklıyor" dizisinin 5. kitabı çıkan Cüneyt Arcayürek

Demokrasi: Bir gün mutlaka

ERBİL TUŞALP

ANKARA — Gazeteci Cüneyt Arcayürek'in **"Cüneyt Arcayürek Açıklıyor"** dizisinde 5. kitabı **"Demirel Dönemi 12 Mart Darbesi"** ile bir dönemin daha bilinmeyenlerine açıklık getiriyor.

1965-1971 yılları arasındaki iç ve dış siyasi olayların açığa çıkmamış yanlarını, belli bir iç burukluğu ile anlatıyor Arcayürek.

Kitabının son cümlesinde, bu burukluk yerini önlenemez bir özleme bırakıyor ve Arcayürek yıllardır yinelemekten bıkmadığı bir özlemini aktarıyor:

"Kim haklıydı, kim haksızdı, günü gelecek, bütün gerçekler belgeleriyle gözler önüne serilecekti.

Bu umudumuzu hiç yitirmedik.

Gerçekleri olduğu gibi yaşayabileceğimiz günleri bekleyerek, bu umudumuzu her gün pekiştirerek, işte altıncı cildin eşiğine geldik."

Arcayürek'in bu sözleri, bir anlamda, 40 yıllık bir gazetecinin demokrasi özleminin çok kısa bir anlatımı gibi.

Biz soruyoruz, Arcayürek yanıtlıyor. Arcayürek, yenilerini anlatmak vaadi ile bir dönemi daha anlatıyor:

... Ben bir şey söyleyeyim, sen bir şeyler söyle, onlar da söylesinler. Derken bir takım türküler söylenecektir, göreceksin.

— Sayın Arcayürek, son yapıtınızda da bir arayış içindesiniz.. Kırk yıllık bir gazetecisiniz ve meslek yaşamınızın neredeyse tümünü bir demokrasi arayışı ile geçirdiniz...

ARCAYÜREK — Gazeteciliğe 1950 öncesinde başladım ve Türkiye'deki demokratik gelişmeleri veya duraksamaları yakından izledim. Bunun için, içimde demokratik parlamenter bir düzenin bütün kurumları ve kuralları pekişti. Her fikrin, her inancın rahatça söyleneceği bir düzenin özlemini taşıyageldim yıllarca.. Doğduğum zaman içinde yaşadığımız ortamın ve ondan sonra gelen dönemlerin içimde katılaştırdığı bir sonuç bu belki. Demokrasi özlemim.. Ben 1947'lerden bu yana Türkiye'de hemen her fikrin söylenebildiği ve tartışıldığı, bunların halkoyu ile saptandığı, insan haklarına dayalı bir düzenin gelmesini özlüyorum.

— Kitabınızın son sayısındaki son cümle "gerçekleri olduğu gibi yazabileceğimiz günler" diye başlıyor. Bu, gelecek için bir umut mu?

ARCAYÜREK — Bütün duraksama dönemlerinden sonra gelen yeni dönemlerde geçmişin sakıncalarının hep yazıldığını gördüm. Özgürlükçü demokrasiye aykırı düşen olayların hep yazıldığını gördüm. Onun için bu ifadeyi kullandım. Ve bir gün gelecek dedim, biz gene içimize sindiremediğimiz günleri yazma olanağını bulacağız demeye getirdim, buna tüm yüreğimle inanıyorum.

— Son kitabınız 1961-71 dönemini kapsıyor. 1960 öncesi için bir değerlendirmenizde, sizin deyişinizle "ordu tehdidi 65'leri biraz geçince" **yeniden başlıyor. Yani askeri darbelerden bir süre sonra tıkanma başlıyor.**

ARCAYÜREK — Evet, nedense duraksama dönemlerinden sonra gelen dönemlerde hep bir iki yıllık rahat dönemler yaşanıyor, 1965'te iktidarı çoğunluk bakımından elinde tutmamakla beraber Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye'nin en etkin partisiydi. 1960 ihtilalindeki ilişkisi su götürmez biçimde kamuoyuna yerleşmişti. Ama 1965'te halkımız oylarını bütün yasal düzenlemelere rağmen Adalet Partisi'ne verdi. İktidar öncesi Cumhuriyet Halk Partisi, halkın kendi dışında bir partiye oy vermesi halinde ordunun yeniden müdahale edeceğini bir propaganda olarak kullandı.

— 1983 seçimlerinden önce de "biz gelmezsek, demokrasi gelmez" **propagandası yapıldı, iş başındaki iktidar partisi tarafından...**

ARCAYÜREK — Yapıldı, ama 83 seçiminin bir özelliği vardı. Oraya daha sonra döneriz. CHP'nin ordu müdahalesi propagandasına rağmen AP iktidar oldu demiştik. CHP niçin kaybetti sorusu akla geliyor şimdi. Sanırım ordu yla işbirliği yaptığı izlenimini halka verdiği için kaybetti

Benim yargıma göre Türkiye'de ilk defa ve son defa galiba 1950'de halkın oylarıyla gelen bir Meclis Cumhurbaşkanı'nı seçmiştir. Ondan sonraki dönemlerde bütün Cumhurbaşkanları şu veya bu şekilde bir zorlamayla gelmiştir.

ve programı ile seçim bildirisiyle söylendiği kadar. Gösterilmek istendiği kadar reformist bir tavır içinde de değildi. Bence, 1965'ten sonra Türkiye'de siyasal alanda ilerici bir güç aranıyorsa bu gücün siyasi örgütü CHP değil, Türkiye İşçi Partisi'ydi. Bunu Adalet Partisi kavramıştı. Bu kesindir. Ama iç siyasi ve toplumsal olaylar öylesine bir devinim içinde gelişti ki, 12 Mart darbesinin eşiğine geliverdik. 1965-71 döneminde güvenlik kuvvetleri dahil 20 insan ölmüştü Türkiye'de, Toplam 20 kişi. 12 Mart muhtırasına bakarsanız, **"reformist hareketler yapıldığı için"** diye bir gerekçe görürsünüz. Sayın Nihat Erim'in kurduğu, **"beyin takımlı"** hükümet sekiz ayda bir şey yapamadan ya da yapa yapa anayasanın bütün maddelerini biçerek geldi geçti. Darbeye gerekçe olan reformlar yapılamadı. Yani maksadını aşan bir olay oldu.

— Beş kitabınızda da ortak bir özellik var Sayın Arcayürek, her dönemi anlatırken temel anahtar sorunları saptıyorsunuz. Sorun saptama yeteneğinizden yola çıkarak 1988'e dek sürdürülmesi beklenen dönem için acaba temel anahtar sorun, anayasa mıdır, TBMM'nin yapısı mıdır, iktidar partisinin oluşumu mudur, yoksa ekonomik sorunlar mıdır?

ARCAYÜREK — Önce şunu söyleyeyim. Bu geçiş süreci denilen dönemin ne olduğunu, ne kadar süreceğini kimse bana anlatmadı. En kapsamlı açıklama **"İşte hepiniz bunu biliyorsunuz"** gibi sözlerle ifade edildi. Bizim bildiğimiz ya da bu konuda bildiklerimize kaynaklık edecek bir metin var. O da, 1982 Anayasası. O metinde **"kardeşim bu anayasanın şu şu maddeleri dört yıl süre ile uygulanmaz"** diye bir hüküm var mı? Böyle bir hüküm olsa, biz de anlayacağız ki bu süre bir geçiş dönemini ifade ediyor. Peki ne var anayasada? Bazı siyasi kısıtlama getiren hükümlerin dışındaki tüm buyruklar yürürlüktedir hükmü var. Anayasa ne diyor; halk özgürce yaşayacak, basın özgür olacak, telefonlar dinlenmeyecek, bürokratlar uzmanların teypleri ile avlanmayacak... Bunlar olmadığına göre, o halde anayasaya uygun olmayan bazı uygulamalar var. Bunlar yasalardan kaynaklanıyor, antidemokratik yasalardan... Hadi anayasayı değiştirmek zor, bunu anlıyoruz, yasaları değiştirmek de mi zor? Bütün söylediklerimin özeti şu aslında. Sayın Özal bazı zorlamalarla demokrasiye geçiş sürecinde birkaç adım atmaya istekli görünüyor. Ama yüreğindeki duygu, kafasındaki kuruluş ikili si Allahlık çıkmıştı. **"Ben bu gidişle 80 yıl iktidarda kalırım."** Özal, sistemi sindiren yapının bozulmasını istemiyor.

— Bu dönemin anahtar sorunu konusuna açıklık getirmiş olmuyorsunuz..

ARCAYÜREK — Anahtar sorun bence iktidar partisinin iç politikaya dönük tabularını korunması konusundaki ısrarlı, özenli ve de anlaşılmaz tavrıdır. Çizilen şemanın bozulmamasına çaba gösteriyor.

— Araştırdığınız dönemlerde, yazdığınız kitaplarda şöyle bir sorun için genelleme yapılabilir sanırım. Demokratik rejimlerde bu sorunu çözmek için bir çok kurum ve kural varken, cumhurbaşkanlığı sorunu, Türkiye'de demokrasinin niçin hep öncelikli sorunu olmuştur? Son kitabınızda da bu bölüme büyük yer ayırdığınız gözleniyor.

ARCAYÜREK — Önce bir noktayı sap-

tayalım, Türkiye benim yargıma göre tam yüz yıldır durmaksızın bir anayasa arayışı içindedir. 1924'ten bugüne değin değiştirile değiştirile bitirilememiş bu arayış. Bugün, belki tam olarak tartışması yapılamıyor, ama hâlâ olmadı diyoruz. Öyle mi? Anayasa konusundan önce şu sorunun yanıtını bulmak gerek sanıyorum. "Türkiye'yi kim yönetecek?" Yani, Türkiye'yi yönetecekler mi yönetecek, yoksa halkın oyları ile gelen gerçek yöneticiler mi yönetecek? Bunda bir karara varmak gerek. Cumhurbaşkanlığı sorunu buradan kaynaklanıyor. Benim yargıma göre, Türkiye'de ilk defa ve son defa, galiba 1950'de halkın oylarıyla gelen bir Meclis cumhurbaşkanını seçmiştir. Ondan sonraki dönemlerde bütün cumhurbaşkanları, şu veya bu şekilde bir zorlamayla gelmiştir. Bu, ülkenin idaresinde parlamento ile birlikte miktarı münasip ordu etkinliğini gerek gören bir anlayış söz konusudur. Bu Çankaya istemi bu çevrelerden hiç eksik olmamıştır.

— Kitabınızda çok geniş yer ayırdığınız bir konuya değinmek zorunluğu çıktı. General Muhsin Batur'a çok yer veriyorsunuz ve anlattığınız dönem için bir mihenk taşı yapıyorsunuz, bu bir politik müdahaledir diyorsunuz. O günlere özgü bir müdahale midir bu?

ARCAYÜREK — Hep vardı bu tür müdahaleler. Batur olayının ayrılığı şurada. Batur'un verdiği muhtıra son derece açık seçikti ve ciddi içeriği vardı. Benim en çok

1983 sonrası döneminin anahtar sorunu bence iktidar partisinin iç politikaya dönük tabuların korunması konusundaki ısrarlı, özenli ve de anlaşılmaz tavrıdır. Çizilen şemanın bozulmamasına çaba gösteriyor.

takıldığım iki nokta vardır bu muhtırada. Açın bakın, "**ben**" diyor "**komutanları topladım.**" İki buçuk saat konuşmuşlar ve birtakım sonuçlara varmışlar, sonuçlardan biri şu: Basın ve televizyon kontrol altına alınmalıdır. Sayın Batur'u tanırım, bilgili, akıllı, ciddi bir askerdir. İlerici olduğunu kabul etmemekle birlikte, ciddiyeti üzerinde tartışılmaz olduğunu söylüyorum. Ama o bile basın için birtakım kısıtlamalar, sınırlamalar düşünüyor...

— **Kitabınızın bir yerinde** "gerçek" **diye söze başlayıp** "siyasi, ekonomik ve toplumsal dalgalanmalar eninde sonunda orduyu etkiliyor" **diyorsunuz. Ordu politikaya bunun için mi giriyor?**

ARCAYÜREK — Evet. Biz anayasal kurumlar deyince orduyu da bu kurumlar içinde sıralıyoruz. Her müdahaleden sonra anayasa içinde işlevini koruyor. Sivil yönetime geçilince, kendini anayasal kurum olmaktan soyutlayarak, dışarıda ayrı bir yapıyı temsil ediyor, hiçbir şeye karışmıyor, gözleme görevi yapıyor.

Muhsin Batur

... Doğrusunu söylemek gerekirse 71 darbesinin muhtırasının ana gerekçesi Muhsin Batur'un muhtırasıdır.

— Olayları yakından izleyen bir gazeteci olarak askeri darbelerin gerekçeleri konusunda ciddi bilgiler var elinizde. Gerekçeleri birbiri ile karşılaştırdığınızda ortak payda ne çıkıyor?

Gölgede yaşamak

ARCAYÜREK — Doğrusunu söylemek gerekirse, 71 darbesinin muhtırasının ana gerekçesi Muhsin Batur'un muhtırasıdır. Onu okuyun. 80'deki müdahalenin resmi açıklamalarını okuyun. Fark var mı? Örneğin bölücülük bir şer hareketidir. Kabul, yalnız 80'de mi vardı? Hayır 73'de, 71'de de vardı. 65'ten geriye doğru gidin 1955'lere kadar, hep vardı. Cumhuriyetten sonra 7 isyan olmuştur Doğu bölgesinde. Anayasal kurumlar olarak bir eksikliği vurgulamak için söylüyorum. Bu şer hareketinin kökenlerini birlikte araştırma zahmetine katlanmamışız. Sorunun aslı şu: Sivil kadrolar, hele bugünkü gibi sivil kadrolar, kendilerini mutlaka silahlı kuvvetlerin gölgesinde yaşamak gibi bir ihtiyaç içinde görürlerse, bir sonuca varmak çok güçtür. Sorunun çözümü de, bence, anayasayı anayasal kurumların dayanışmasıyla korumaktan geçtiği gerçeğini kavramak.

Ziverbey'de ünlü işkence köşkü.

... 73 seçimlerinden sonra bu işkence meselesini ortaya çıkarmak istedim. Bir gün Faik Türün Paşa'ya telefon ettim. Gittim, anlattı... Ziverbey Köşkü'nü anlattı, dosyalar çıkardı, ayrıntıları ile anlattı. İşkencenin varlığını kabul eden bir konuşma birinci sayfadan yayımlandı.

—1965-1971 dönemini anlatırken dönemin Başbakanı Sayın Süleyman Demirel için tipik bir Batılı demokrat diyorsunuz. Bu yargıya nasıl vardınız?

ARCAYÜREK — Eleştirilecek çok yanı bulunmasına karşın Sayın Demirel, gerçekten demokrat anlayışlı bir siyaset adamıdır. Türkiye, kendi deyişi ile, suskun bir ülke olmaktan çıkmalı, her şeyin konuşulabildiği, tartışılabildiği, yazılabildiği bir ülke olmalıdır, diye bir mantığı vardır ki, karşı çıkmak mümkün değil.

Bu dönem, eksiği ve fazlası ile Türkiye'de yaşandı mı?

ARCAYÜREK — Yaşandı, daha doğrusu 1961'den sonra aşama aşama yaşanmaya başlandı. 1971 darbesine kadar. Her fikir söylenebilmiş, her türlü tartışma yapılabilmiş, her tür kitap yayımlanabilmiştir. En güzel olanı herkes kendi düşüncesini söyleyebilmiştir. Yani biz böyle bir Türkiye özlemiyor muyuz?

—1965-71 döneminin iki önemli olgusundan söz ederken, AP'yi şöyle tanımlıyorsunuz: Eski bir akımın uzantısıydı, ama yeni bir kadronun buyruğundaydı. Bu yaklaşımını bugünkü siyasi ortama uyarlarsak ANAP için ne dersiniz?

ARCAYÜREK — ANAP hiçbir siyasal eski gücün uzantısı olamaz. Zaten ANAP içindeki kargaşanın hüviyeti de bu, türlü yemeği gibi bir parti, patlıcan var, kabak var, biraz fasulye, biraz da et. MHP'li de var MSP'li de, aşırı MSP'lisi var, daha hafif MSP'lisi de, biraz AP'li biraz da CHP'li. Burada şunu söylemek zorundayım: Anayasa kısıtlaması olmasa da, milletvekilleri istedikleri partilere geçebilseler ANAP'tan acaba kaç tane milletvekili hangi partilere gider, bunun hesabı yapılıyor mu? Sayın Özal'ın karşı çıktığı 84'üncü maddenin bir gün değiştirileceğine inanan öyle çok milletvekili tanıyorum ki...

— Yine son kitabınızdan bir yaklaşım. Size göre 1950'de bir "oy ihtilali", **1965'te** "bir oy darbesi" **söz konusu Türkiye'de, değerlendirmenizi 1983 seçimleri için ANAP'a uygularsanız nasıl bir sonuç çıkar?**

ARCAYÜREK — 1983 seçimlerinin sonucu bu tür değerlendirmelere ortak edilemez. Kapalı kapıların ardında kararlaştırılan bir siyasi hareketin doğal sonucudur 1983 seçim sonuçları. Yani ne oy ihtilalidir, ne de oy darbesi.

— İlhami Soysal ile ilgili bir bölüm var. 1973 seçimlerinde bir seyahatte söylediğiniz, hatta kendi kendinize verdiğiniz bir söz var. Soysal'ın dövülmesi olayından çok etkileniyorsunuz ve "bu işkence olaylarını karıştıracağım, bulup buluşturup yazacağım" **diyorsunuz. O günlerde çok önem verdiğiniz konuları artık görmezlikten geliyorsunuz. Bunu bir eleştiri olarak kabul eder misiniz?**

ARCAYÜREK — Tabii ederim. İlhami benim çok yakın arkadaşımdır. Bu olayı uçakta konuşmuştuk, bugün gibi hatırlıyorum. 1971'de tutuklandığında İstanbul'da gördüğü işkenceyi anlattı. Hiçbir şey söyleyemedim. Fena halde canım sıkıldı. O cümleyi o zaman söyledim, o sözü o zaman verdim, 73 seçimlerinden sonra bu işkence meselesini ortaya çıkarmak istedim. Bir gün Faik Türün Paşa'ya telefon ettim. Gittim, anlattı.. Ziverbey Köşkünü anlattı. Dosyaları çıkardı ayrıntıları ile anlattı. Bir yazı hazırladım ve gazeteye verdim, yayımlandı. Üç gün tam sayfa hem de, işkencenin varlığını kabul eden bir konuşma birinci sayfada yayımlandı. Yanında bir de sütun açtık, kim işkence gördüyse bildirsin dedik. Ortam elverişli idi. Çünkü seçimlere giderken ana muhalefet partisinin lideri işkencecilerden hesap sorulacağını söylemişti. Hem gazeteci olarak bu havadan yararlandım, ortamın elverişliliğinden yani. Yayının üçüncü günü idi sanıyorum, CHP - MSP ortaklığı kuruldu, ve hükümet sözcüsü Orhan Birgit bir açıklama yaptı. Biz bu tür yayınlardan yana değiliz, barıştan yanayız anlamında. Bu açıklama benim meslek hayatımda uğradığım ender şoklardan biridir. O zaman böyle bir engelleme ile karşılaşıldığına göre şimdilerde bu tür yayımcılığa imkân verilmeyeceği yargısındayım. Gazetelerimizin insan haklarına duyarlığı konusunu biliyorsun.

— İsmail Arar Adalet Bakanı. 1971 darbesi sonrası günler yaşanıyor. Bakana bir soru yöneltiliyor Sayın Demirel için "bir daha başbakan olur mu?" **diye. Arar,** "güldürmeyin beni" **diye yanıtlıyor. Bugünkü siyaset yasağından hareketle** "bir daha başbakan olurlar mı" **diye soru yöneltsem?**

Bence 1965'ten sonra Türkiye'de siyasi alanda ilerici bir güç aranıyorsa bu gücün siyasi örgütü CHP değil, Türkiye İşçi Partisi'ydi. Bunu Adalet Partisi kavramıştı. Bu kesindir.

ARCAYÜREK — O dönemde Türkiye'de şöyle bir hava esiyordu. Memleketi uçurumun eşiğine getirmiş olan bir iktidarın başına, askerler bir daha görev vermezler. Bu sivil siyasi kadroların büyük bir yanılgısı idi. 71'de parlamento kapatılmamıştı, düşürülen iktidar çoğunluğu ile TBMM'deydi. Sayın İsmail Arar yarınların siyasal ortamının gelişeceğini nasıl bilebiliyordu? Siyasette tek yanlı düşünmenin sonucu ortaya çıkan yanılgılara örnektir bu. Sorunuza dönersek, bugünden yarına yanıtlanması çok güç bir soru bu. Bir yargıya varmak mümkün değil daha doğrusu. Demokratik bir rejimde iktidara kimin geleceği konusunda ya da kimlerin iktidara gelemeyeceği konusunda bir yargıda bulunmak bile tek başına demokratik olmayan bir davranış biçimidir. Demokrasi adına düşündüğünüz zaman sonuçları bugünden kestirmek mümkün değildir. Senaryo ne kadar güçlü ve ayrıntılı olursa olsun bu mümkün değildir.

— Sayın Arcayürek, 40 yıldır demokrasiye aynı heyecan ve duygusallıkla mı yaklaşıyorsunuz?

ARCAYÜREK — Bu heyecanı duymasam, hissetmesem yazamam, hatta çalışanam bile. Demokratik günlere, demokrasinin geleceğine inancımı hiçbir zaman yitirmedim. Bu inancımın kapalı olduğu günler olmuştur. Ama dilediğim günler, içinde bulunduğum günler de oldu. Ve o zaman bazı şeyler yazma olanağını buldum. Bu günlere yeniden kavuşulacağına inanıyorum ve bu inancımın, sizler, siz genç meslektaşlarım tarafından da paylaşılmasını istiyorum. Demokrasi arayışı bir yerde durmaz. Bu devinim sürekli yaşanacak ve özlenilen günler bir gün gelecektir. Özgürlük arayışının durdurulamayacağı benim tek güvencem oldu, bunun için yapılacak şudur: Demokrasiyi tüm kural ve kurumları ile önce içimize sindirelim.

Demokrasi amacında birleşelim. Ben bir şey söyleyeyim, sen bir şeyler söyle, onlar da söylesinler, derken birtakım türküler söylenecektir. göreceksin.

— Teşekkür ederim Sayın Arcayürek.

Hak-İş Başkanı'na göre şu anda grev dahi işverenin bir hakkı

IŞIK KANSU

ANKARA—Hak-İş, Türkiye'de en çok üyesi olan işçi konfederasyonlarından biri. 1976 yılında kurulan Hak-İş Konfederasyonu'nun 1985 ocak ayı istatistiklerine göre yaklaşık 120 bin dolayında üyesi var.

Bu üye sayısına karşılık Hak-İş'e bağlı yalmızca iki sendika toplusözleşme yapabilmek için işkolu barajını aştı. Bunun yanı sıra, Hak-İş Konfederasyonu'na bağlı 26 bin 192 üyeli Öz İplik-İş ve 30 bin 794 üyeli Özdemir-İş işkolu yetki barajını aşamadılar.

Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, sendikacılığın son durumuna, serbest toplu pazarlığın sorunlarına ve Hak-İş'e ilişkin sorularımızı yanıtladı:

— 1985, serbest toplu pazarlık açısından sizce nasıl bir yıl olacak?

İürse görülsün, müdahale ile demokrasinin beraber yürüyemeyeceği kabulleniliyor demektir. Aynı mantıktan hareket edince, müdahalenin söze konu edildiği bir ortamda serbest toplu pazarlığın varlığından bahsetmek mümkün olmamalıdır.

— Şu anda sendikacılığın karşılaştığı en önemli sorunlar nelerdir?

ÇELİK— Anayasa'nın 51'inci maddesi "işçiler ve işverenler üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptir" hükmünü amir bulunmaktadır. Anayasa'nın bu müspet hükmünü 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 61'inci maddesi ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun 12'nci maddesi işlemez hale sokmuştur. Kaşıkla verilir olunmuş, ancak kepçeyle geri alınmıştır. Artık sendika kurmak mümkün, ne yazık ki onu yaşatmak, büyütmek ve "tabela sendikası" olmaktan kurtarmak bahse konu iki kanunun ilgili maddelerince imkânsız hale getirilmiştir. Hem pazarlık hakkını elde etmek için işkolunda çalışan işçinin yüzde 10'unu örgütleyeceksiniz ve hem de bu aşamada hiçbir üyenizden aidat alamayacaksınız.

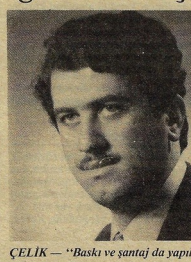

ÇELİK — "Baskı ve şantaj da yapılıyor."

Bugün bir işçinin özgür düşüncesiyle sendika seçmesi veya değiştirmesi mümkün değildir. Ülkemizde, demokrasi adına "hür sendikacılık" ortadan kaldırılmaya ve yerine "tek tip sendikacılık" ikame edilmeye çalışılmıştır. 12 Eylül öncesi sendika enflasyonun varlığı inkâr edilemez. Ancak bunun çözümü asla tek tip sendikacılık sistemine yönelmek ve çalışanları istemeseler de belirli kuruluşlara üye olmaya zorlamak olmamalıydı. Bunlara ilaveten grev hakkının rahatça kullanılamaması hali, mevcut sendikaları büsbütün çıkmaza sokmuş bulunmaktadır. İzahına çalıştığımız hür sendikacılığı ortadan kaldıran hükümler yetmiyormuş gibi, ocak 1985 işkolları istatistiklerinde açıkça görülen taraf tutma ve istenmeyen sendikaların barajın altına çekilmeleri işin tuzu biberi olmuştur.

Ocak 1985 istatistiklerinde dört sendikamız çok açık bir biçimde haksızlığa maruz bırakılmışlardır. Örneğin bakanlık, Özdemir- İş sendikamızı ocak 1984'te 33 bin 445 üye ile barajın üstünde tutmuş, temmuz 1984'te 29 bin 649 üye tespiti ile barajın altına çekmiş, mahkeme bu sendikamızın 1984 temmuz itibarıyla 38 bin 106 üyesi olduğunu karara bağlamış, bakanlık denetim elemanları da 20 Kasım 1984 tarihli teftişinde üye sayısını 38 bin 533 olarak tespit etmiştir.

Ancak bakanlık bütün bunlara rağmen üye sayımızda 8 bin düşme yaparak, gerçek üye sayımızı yaklaşık 30 bin olarak belirleyebilmiştir. Bu kadar açık haksızlığa karşı ne zamana kadar tahammül gösterilebileceğini zaman gösterecektir. Bu, devlet eliyle anarşiye davetiye çıkarmaktır, 12 Eylül öncesine duyulan özlemdir. Hiç kimsenin politik ihtirasını makam ve mevkii sayesinde bu denli kötüye kullanma hakkı yoktur. Çizmeyi bu denli aşanlara dur diyeceklerin çıkacağına olan inancım tamdır.

— Konfederasyon olarak sorunlu bir denetim geçirdiniz. Bu tür denetimleri nasıl karşılıyorsunuz?

ÇELİK— Denetimin problemli geçtiği söylenemez. Denetim elemanlarınca denetim salimen sonuçlandırılmış bulunmaktadır. Bir kuruşluk usulsüz ve dedikoduya sebebiyet verici harcamaya rastlanmamıştır. 12 Eylül yönetimi tarafından denetlenmiş ve faaliyetine müsaade edilmiş tek işçi kuruluşuyuz. Konfederasyon ve yönetim olarak takdir edilmemiz ikti̇za ederken Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bir kısım yetkililerinin olmayan problemler yaratarak denetim yetkilerini baskı ve şantaj aracı olarak kullanmak istedikleri kamuoyunca da müşahade edilmiş bulunmaktadır. Konfederasyon olarak bizlerin sendika ağalığı ve saltanatına öteden beri karşı çıktığımız cümlenin malûmudur. Sendikaların şaibe altından kurtarılmasının gereğine inanmaktayız. İşçi kuruluşları denetimlerinin kendi organlarınca yapılmasının en iyi yol olacağına inanırken, alınterini da, geçmiş hizmetleri bakımından bir tahlile tabi tutulduğunda "ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz" gerçeğiyle karşı karşıya kalınmaktadır. İşçinin bağlanmaya mecbur bırakıldığı bu kuruluş çoğu kere işveren ve ..trondan yanadır. Dünyanın hiçbir işçi ..ruluşunda görülmeyen saltanat, sendika ağalığı, emek sömürüsü, rehavet, ilgisizlik ve de bilgisizlik bunlarda ziyadesiyle mevcuttur. Biz bu hali, çalışma hayatında kavga, gürültü, işyerlerini, millet malını yakıp yıkmak, tahrip etmekle eşdeğer görüyoruz ve hatta anarşinin davetçisi olmakla daha da tehlikeli görüyoruz.

Bu kuruluşa bağlı sendikaların hemen tümünde zorunlu organlara seçilmiş bulunanlar kendilerini işçiden tecrid etmiş durumdadırlar. Bir milyon üzerinde insanın kendinden hizmet beklediği bu işçi kuruluşu omuzlarında hiçbir sorumluluk olmayan memur kadroyla bu işi götürmek istemektedir. İddia ediyorum, çalışma hayatının sokulmuş bulunduğu bu çıkmazın tek sorumlusu Türk-İş'tir. Türk-İş bu kanunları hazırlayan teknik kadroya sıhhatli bilgi sunmak yerine, emekli yöneticilerinin bir müddet daha görevde kalmalarının mücadelesini vermiştir. Türk-İş'in katılmamasıyla; Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun bir araya gelemeyeceğini, YHK'nın oluşturulamayacağını, Çalışma Meclisi'nin toplanamayacağını bilen çalışanlar ordusuna, Türk-İş'e rağmen 2821 ve 2822 sayılı Yasaların yürürlüğe kondüğünü, Kamu Koordinasyon Kurulu'nun oluşumuna ve müdahalesine kimseyi inandıramazsınız.

Çelik: Türk-İş çoğu kez patrondan yana

ÇELİK— Öncelikle şunu ifadeye mecburum. Anayasa'nın çalışma hayatıyla ilgili bölümü ile 2821 ve 2822 sayılı yasaların bir kısım hükümleri yürürlükte kaldığı sürece ne "serbest toplu pazarlıktan" ne de "hür sendikacılık" ve gelişiminden söz etmek mümkündür.

Toplu pazarlığın 60 günle sınırlandırılmış olması, grev uygulanan işyerinde sebep olunan maddi zarardan sendikanın sorumlu tutulması, grevin yasaklandığı veya ertelendiği hallerde ertelemenin sonunda uyuşmazlığın YHK'ca çözümlenmesi, siyasi amaçlı grevin, işi yavaşlatmanın yasaklanmış olması, stokların işveren tarafından işyerinden dışarı çıkarılmasına, satılmasına, işyeri için lüzumlu maddelerin, araç ve gereçlerin işyerine sokulmasına mani olunmaması, grev gözcülerine barınak yapılmaması vs. müeyyideler gelecekte aynen muhafaza edildiği takdirde sıhhatli bir toplu pazarlıktan bahsetmek kabil değildir.

Bugünkü mevzuata göre, grev dahi işverene sağlanmış bir haktır. Normal "toplu pazarlık" üç senede bir yapılacağına ve her işveren bu müddet zarfında gerek fabrikanın revizyondan geçirilmesi ve gerekse biriken stokların eritilmesi açısından zamana ihtiyaç duyacağına göre, 60 günlük sınırla konuya bakarsanız sendikanın değil, işverenin grev yaratacak bir tavır içine gireceği muhakkaktır. Bu nedenle, iddia ediyoruz, her kişi ve kuruluşla konuyu tartışmaya hazırız, bundan böyle sendikaların "hak alma" ve "hak arama"ları mümkün değildir.

— Kamu Koordinasyon Kurulu geçmişteki Yüksek Hakem Kurulu'nun işlevlerini mi sürdürmektedir? Kurulun müdahaleci tavrını nasıl karşılıyorsunuz?

ÇELİK— 12 Eylül 1980 Harekâtıyla birlikte toplu pazarlığın ortadan kaldırıldığı ve bu görevin 2364 sayılı Yasayla kurulan Yüksek Hakem Kurulu'nca yerine getirildiği malumlarınızdır. Serbest toplu pazarlığın başladığı 1963 yılından bu yana zor ve çetin mücadelelerle kazanılan tüm hakların adı geçen kurul tarafından silbaştan yapıldığı bilinmektedir. Ne yüksekliği ve ne de hakemliği yerine getirebilen bu kurulun yerini yeni dönemde Kamu Koordinasyon Kurulu'nun aldığı görülmektedir. Konumu değişik olmakla beraber işlevinin aynı olduğu çok rahatlıkla söylenebilir.

Amiane kurulun bugüne kadarki müdahaleci tavrına anlam vermek bizce mümkün olmamıştır. Bir şey tam ve kâmil manada ya vardır veya yoktur. Bugünkü yönetimce 6 kasım seçimleriyle yeniden demokrasiye seçildiği her halükârda ifade edilmektedir. Böylece 12 Eylül müdahalesi ne kadar gerekli, haklı ve yerinde görüldüğü, geçmiş hizmetleri bakımından bir tahlile tabi tutulduğunda "ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz" gerçeğiyle karşı karşıya kalınmaktadır. İşçinin bağlanmaya mecbur bırakıldığı bu kuruluş çoğu kere işveren ve ..trondan yanadır. Dünyanın hiçbir işçi ..ruluşunda görülmeyen saltanat, sendika ağalığı, emek sömürüsü, rehavet, ilgisizlik ve de bilgisizlik bunlarda ziyadesiyle mevcuttur. Biz bu hali, çalışma hayatında kavga, gürültü, işyerlerini, millet malını yakıp yıkmak, tahrip etmekle eşdeğer görüyoruz ve hatta anarşinin davetçisi olmakla daha da tehlikeli görüyoruz.

Bu kuruluşa bağlı sendikaların hemen tümünde zorunlu organlara seçilmiş bulunanlar kendilerini işçiden tecrid etmiş durumdadırlar. Bir milyon üzerinde insanın kendinden hizmet beklediği bu işçi kuruluşu omuzlarında hiçbir sorumluluk olmayan memur kadroyla bu işi götürmek istemektedir. İddia ediyorum, çalışma hayatının sokulmuş bulunduğu bu çıkmazın tek sorumlusu Türk-İş'tir. Türk-İş bu kanunları hazırlayan teknik kadroya sıhhatli bilgi sunmak yerine, emekli yöneticilerinin bir müddet daha görevde kalmalarının mücadelesini vermiştir. Türk-İş'in katılmamasıyla; Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nun bir araya gelemeyeceğini, YHK'nın oluşturulamayacağını, Çalışma Meclisi'nin toplanamayacağını bilen çalışanlar ordusuna, Türk-İş'e rağmen 2821 ve 2822 sayılı Yasaların yürürlüğe kondüğünü, Kamu Koordinasyon Kurulu'nun oluşumuna ve müdahalesine kimseyi inandıramazsınız.

120 bin dolayında üyesi bulunan Hak-İş Konfederasyonu'nun Genel Başkanı Necati Çelik, anayasanın bazı hükümleri ve iş yasalarıyla hür sendikacılığın ortadan kaldırıldığı görüşünde. Çelik, "Çalışma hayatının sokulmuş bulunduğu bu çıkmazın tek sorumlusu Türk-İş'tir" diyor.

Vesikalık

HAZIRLAYAN *SÜLEYMAN BULUT*

Uyumak kolay mı?

Nietzsche, 1844-1900 yılları arasında yaşamış ünlü Alman filozofu. Felsefesinde yaşama sevincini, katı çileciliği ve üstün insanı savunan Nietzsche bir dönem epey etkili olmuştu. Naziler, onun özellikle üstün insan yorumu üstünde durup, faşist ideolojinin bir parçası gibi sunmuşlardı. Bizde, Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı kitabıyla tanınan Nietzsche,uyumak konusunda dedi ki:
—Uyumak kolay bir iş değildir; bunu başarmak için bütün gün uyanık kalmak gerekir.

Uyumak mümkün mü?

Max Scheler, 1874-1928 yılları arasında yaşamış Alman filozofu. Husserl'in fenomenologlar grubuna bağlıydı. Değerlerin Çökmesi, İnsanda Sürekli Özellikler Üstüne, Sempati ve Biçimleri gibi yapıtların sahibi olan Scheler için, "O, Katolik bir Nietzsche" de denir. Çağdaşlarını, özellikle ahlak ve din alanında etkilemişti. Max Scheler, bir gece uyuyan karısını uyandırıp ona dedi ki:
—Dünyada bunca sorun varken, sen nasıl uyuyabiliyorsun?

GÖKOVA'DA ISRARLIYIM

KEMAL GÜNÜN

ÖZET: 29 Ocak '85 günü gazetecilere "Gökova'da ısrarlıyım" diyen başbakan, o gece rüyasında hayvanlarla boğuşur kapışır, yorgun argın uyanır karısını kızını, şiförünü ve bir bakanını değişik biçimlerde gören başbakan yorulduğunu düşünür ve tahle çıkar...

"Oh, der... Artık gülümseyebilir... İşler tıkırında dır ve kötü düşler çok şükür sona ermiştir...

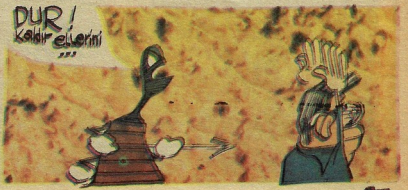

ama kavga seni bekliyor ...

evet, yalnız-sınız başbakan ...

ama ben size ne yapmış olabilirim ki?

bir takım kararlar verirken, bunların bizi nasıl etkileyeceğini hiç düşünmediniz ...

ama biz karıncalar, bir insanı bile ezemeyiz... sizi uyarıyorum! ve serbestsiniz ...

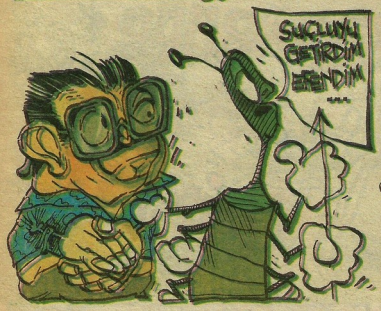
SUÇLUYU GETİRDİM EFENDİM ...

AA... YAĞMUR BAŞLADI ...

NE OLUYOR? AA!...

COZZ... AMA-NIN!

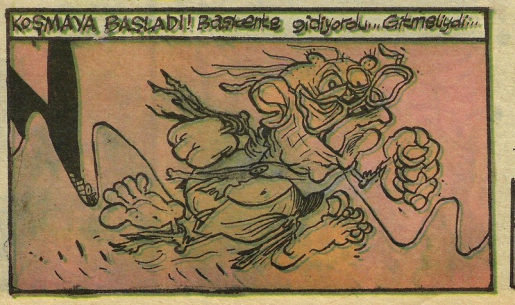
KOŞMAYA BAŞLADI! Başkente gidiyorlu... Gitmeliydi...

..Yeryüzüne ulaşacaksınız...
...ayet düz-
...e çıktık
...
bu arada başkent'te..
YAHU cahillik etmeyin! Biz millet üç kuruş fazla kazansın istiyoruz...
Ama şey... ASİT YAĞMURU gerçek...
Ne anlamaz şeysin be! Töbe bismillah! kardeşim...
?!
Enerji bakanı ile çevre bilimcisi prof. dr. falancanın açık oturumu...
...lan bir çay getiricen çay oldun kaldın!!!
COZZ
COZZ
COZZ
COZ - COZ
YAĞMUR DİNDİ!!!
oturdu ve düşünmeye başladı: "Na'apabilirdi,
...olurken O da başkente ...Yorgun bitkin ve tanınmaz ...deydi... O'nu bu halde kim...
görse korkar kaçardı... Ama O başbakandı... ve bunu kanıtlamak çok zor olma-
..sa gerekirdi... Yine de ortalığın iyice aydınlanmasını bekledi...
KEMAL GÖRKHAN
DEVAMI HAFTAYA

Vietnam-Kampuçya çatışmasının tarihine kısa bir bakış

Güneydoğu Asya'da savaş yaşam tarzı

Fransızlar, Vietnamlılara zulmetti; ardından Amerikalılar geldi, Vietnam ve Kampuçya'yı harabeye çevirdi, Vietnam-Kampuçya "anlaşmazlığı" bir "bitmeyen savaş"ın daha temelini atarken, Çin, Vietnam'a saldırdı, Kampuçya'yı kurtaran yönetim iki milyon insanı katletti, Vietnam, Kampuçya'ya girdi.. Öldürenler değişiyor, ama ölenler hep aynı: Güneydoğu Asyalı insanlar.

FARUK SÖNMEZOĞLU

Esas itibarıyla muson ikliminin hâkim olduğu Güneydoğu Asya bölgesinde birçok faaliyet açısından aralık ve ocak ayları oldukça uygundur. Şubat ayında hafif hafif yağmaya başlayan yağmur, mayıs ayında tropikal bir bölgeye özgü yoğunluğuna erişir. Bundan dolayı bölgede, zırhlı araçlardan yararlanmak isteyen bir ordunun, girişeceği bir harekât için bu yağmurlardan önce hareket etmesi gerekir. Kampuçya topraklarında bulunan Vietnam ordusuna bağlı düzenli kuvvetler de böyle yapıyorlar. 1985'in başında bölgede yeniden hızlanan çarpışmalarda Vietnam ordusu, Tayland sınırı yakınlarındaki kamplarda üslenmiş çeşitli gerilla gruplarını kısmen yok etmek, kısmen dağıtmak, kısmen de Kampuçya topraklarının dışına sürmek amacıyla hareket etti. Phnom Penh'teki Vietnam yanlısı yönetime ve bu yönetimi desteklemek üzere Kampuçya'da bulunan Vietnam ordusuna karşı mücadele eden çeşitli gruplara mensup Kampuçyalı gerillalar, tüm güçleriyle direnmelerine rağmen Tayland sınırı yakınındaki bu kamplarda tutunamadılar, yağmurlarla birlikte tekrar sınırdan içeri sızabilmek ümidiyle Tayland'a sığındılar.

İki ülke arasındaki rekabetin tarihi oldukça eskilere uzanmaktadır. Yüzyıllardır süren bu rekabet, hemen hemen her dönemde "güçlü Vietnam ile nisbeten güçsüz Kampuçya" arasındaki bir mücadele şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak 1860'larda Fransa'nın bölgeyi sömürgeleştirmesinden sonra iki ulus arasındaki mücadele bir süre için küllenmişti. Bununla beraber iki ulus arasındaki tarihsel çekişme Fransız sömürgeciliğine karşı takınılan tavra da belirli bir ölçüde yansımıştı. Nitekim XX. yüzyılda bölgedeki Fransız sömürge yönetimine karşı gelişen sömürgecilik karşıtı akımın başını Vietnamlılar çekerken, Kampuçyalılar bu hareketin ön saflarında yer almamışlardı. Belki de bir kısmı Fransızların gitmesi ile Vietnamın baskısını yine üzerlerinde hissedeceklerini düşünüyorlardı. Gerçekten de 1950'lerden itibaren Fransa'nın bölgeden çekilmeye başlamasıyla iki ülke arasındaki sorunlar yeniden alevlenir, eski anılar tazeleniyor.

ABD etkisi

1960'ların ortalarından itibaren bölgede ABD'nin etkisi giderek artmaktaydı. Bu etkiye karşı durmaya çalışan Kampuçya Devlet Başkanı Prens Norodom Sihanuk ile ABD ile doğrudan bir mücadele içinde olan Kuzey Vietnam ve güneydeki Ulusal Kurtuluş Cephesi arasında 1967 yılında bir yakınlaşma görüldü. Taraflar arasında yapılan anlaşma gereğince Fransızlardan devralınan sınır nihai olarak kabul ediliyordu. Bu anlaşmanın çizdiği sınırlara göre bir kısım Vietnamlı, Kampuçya toprakları içinde azınlık olarak kalıyordu.

Fakat bu anlaşma da uzun ömürlü olamadı. 1970'te Prens Norodom Sihanuk General Lon Nol tarafından iktidardan uzaklaştırılınca bu anlaşmadan söz edilmez oldu. Lon Nol bölgede ABD yanlısı bir politika izlemekteydi. Dolayısıyla o yıllarda ABD'nin olanca gücüyle desteklediği Güney Vietnam yönetimi ile iyi komşuluk ilişkileri içinde olması beklenebilirdi. Fakat sonraki yıllarda da kanıtlanacağı gibi, aralarında derin bir rekabet ve karşılıklı güvensizlik bulunan bu iki ülke arasındaki çatışmaları önlemeye yetmeyecekti dünya görüşlerindeki yakınlık. Çatışmalar yine sürüp gidiyordu. En önemli anlaşmazlık noktaları Tayland Körfezi'ndeki bazı adalar, bu körfezin kıyısındaki Ha Tien bölgesi ve "Ördek Gagası" adıyla bilinen sınır bölgesiydi.

1975 yılının nisan ayında Vietnam ordusunun desteğindeki Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Vietkong gerillaları Saygon'u ele geçirmişler, ülkenin yaklaşık otuz yıldır süren iki parçalı durumuna son vermişlerdi. Bu gelişmelere bağlı olarak Kampuçya'daki Lon Nol yönetimi de sona ermiş, aynı günlerde Kızıl Kmer gerillaları da başkent Phnom Penh'e girmişlerdi. Bütün bu gelişmelerden sonra birçok kişi iki ülke arasında sürmekte olan çatışmaların artık sona ereceğini, iki ülke komünist partileri aracılığı ile sorunların görüşmeler yolu ile halledilebileceğini düşünüyordu. Fakat olaylar pek bu yönde gelişmedi.

İki ülke arasındaki çatışmanın sebeplerinden biri, 1950'lerin başından beri iki ülke komünist partileri arasındaki siyasi anlaşmazlıklardı. İlkin, 1951 yılında kurulan Kampuçya Komünist Parti'si, başından beri Vietnam Komünist Partisi'ne şüphe ile bakmış, doğrudan bu partinin etkisine girmekten korkmuştu. Parti bu endişeyle Vietnam ile yakın ilişkiye girmektense, Üçüncü Dünyacı Prens Norodom Sihanuk'a yaklaşmayı yeğ tutmuştu. Fakat 1966 yılında sağcı bir general olan Lon Nol başa geçince durum biraz değişmişti. Partinin radikal unsurları yeraltına inmişler, uzun yıllar kırlarda, ormanlarda saklanmışlar, Lon Nol'un kuvvetlerine karşı mücadele etmişlerdi. İşte 1975 yılında Phnom Penh'i ele geçirerek ülkede Lon Nol'un yönetimine son veren Kızıl Kmerlerin lider kadrosu, bu türden bir deneyin içinden geliyordu.

Yıllarca yakalandıkları yerde öldürülme korkusu içinde yaşayan Kızıl Kmer gerillaları ABD destekli Kampuçya diktatörlüğünü devirip zaferlerini ilan ettiklerinde, hırçınlıkları gözden kaçmamıştı. Zaferi çığlıklar atıp, sağa sola ateş ederek kutlayan Kmer gerillasının (solda) yerini Pol Pot'un (en sağda üstte) iki milyon insanı "gerektiği için" katledebilen cüreti alacaktı. Esir Kampuçyalı askere kin dolu gözlerle bakan Vietnamlı asker (üstte) ya da çocuğuna sarılmış, vahşetiyle dehşetiyle sarsılan Kampuçyalı baba (sağda) Güneydoğu Asya manzarasının farklı yönlerini mi sergiliyorlar acaba?

Mesafeli destek

Vietnam Komünist Partisi'ne gelince, onlar da Kızıl Kmerlerin Komünist Partisi yerine Sihanuk'u desteklemişler, Kampuçya'daki siyasal faaliyetlerini Vietnam kökenli azınlık üzerinde yoğunlaştırmışlardı. 1970'te Lon Nol'u iktidara getiren darbe Vietnam Komünist Partisi'nin tutumunda da değişikliğe neden olmuştu. Bu yıldan itibaren Lon Nol'a karşı olan tüm güçleri desteklemeye başlayan Vietnam'ın bu tutumu Kızıl Kmerlerce yine şüphe ile karşılanmıştı. Hele 1973 yılında Kuzey Vietnam ABD ile barış anlaşmasını imzalayınca Kampuçya Komünist Partisi tarafından

ihanetle suçlanmıştı. Bununla beraber Vietnam bu tarihten sonra da Lon Nol'a karşı mücadele eden Kızıl Kmer gerillalarını desteklemiş, kendisi de Güneye karşı girişti̇ği askeri harekâtlarda Kampuçya topraklarından yararlanmayı sürdürmüştü. Bu dönemin en dikkate değer olgusu, Kızıl Kmerlerin giderek daha büyük ölçüde Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaklaşmalarıydı. Vietnam'ın Çin ile olan ilişkileri her geçen gün biraz daha soğumaktaydı.

1975'te Pol Pot-Ieng Sary ikilisinin liderliğindeki Kızıl Kmerlerin Kampuçya'da iktidara gelmesinden sonra iki ülke arasındaki ilişkiler, düzeleceği tahmin edilirken daha da kötüleşti. İki ülke arasındaki sınır boylarında sık sık çatışmalar olurken Kampuçya Komünist Partisi içindeki iktidar mücadelelerinde birçok üye Vietnam taraftarı bilindiklerinden, hatta sadece Hanoi'de bulunmuş olduklarından dolayı tatkibata uğruyorlar, bazıları ortadan kaldırılıyordu. Bu gelişmeler içinde 1976 yılı başlarında iki ülke komünist partileri arasındaki ilişkiler tamamen koptu. Zaten 1977 yılından itibaren de iki ülke arasındaki sınır çatışmaları yavaş yavaş kısmi bir savaşa dönüşmüştü.

Bu yıllarda Kızıl Kmerlerinin bir açık hava hapishanesine döndürdükleri Kampuçya'dan kaçışan insanlar ya Tayland'a ya

da Vietnam'a sığınıyorlardı. Bu grupların özellikle Vietnam'a geçişleri sırasında olaylar çıkmakta, bu mültecileri kovalayan Kızıl Kmer kuvvetleri ile Vietnam askerleri arasında çarpışmalar meydana gelmekteydi. Nihayet Kızıl Kmer gerillalarının Vietnam sınır bölgelerine düzenledikleri saldırılar sürerken, 1977 yılı sonları ve 1978 yılı başlarında Vietnam ordusu Kampuçya topraklarına 30-40 kilometre kadar girerek Kızıl Kmer gerillalarına 8-10 bin dolaylarında kayıp verdirdi ve ülke sınırlarına döndü. Bu bir bakıma bir ihtar, bir cezalandırma eylemiydi. Ama aynı zamanda, içlerinde Vietnam kökenlilerin de yer aldığı yaklaşık 10 bin Kampuçyalı mültecinin Vietnam'a iltica etmelerini kolaylaştırıcı bir harekât niteliğini de taşımaktaydı. Öte yandan bu gövde gösterisini yeterli bulan Vietnam, Kampuçya'ya iki ülke arasında barış teklif etti. Buna göre sınırda, her iki ülke topraklarında da 5'er kilometrelik bir askerden arındırılmış bölge oluşturulacak, iki ülke yöneticileri de biribirlerinin içişlerine karışmayacaklarına dair karşılıklı güvence vereceklerdi. Bu teklif Pol Pot -Ieng Sary liderliğindeki Kızıl Kmer yönetimince reddedilirken Kampuçya kuvvetleri Vietnam topraklarına saldırılar düzenlemeye devam etmekteydi. İki ülke arasındaki yaklaşık 750 millik sınırın özellikle güney bölgelerinde Vietnam topraklarına sızan Kmer gerillaları, bubi tuzakları kuruyor, enerji nakil hatlarına sabotajlar düzenliyorlardı. 1978 yılı sonlarında bu bölgelerdeki durum o derece kötüleşmişti ki Vietnam, sınır yakınlarındaki bazı köylerini boşaltmak zorunda kaldı. Yoğun pirinç ekiminin yapıldığı bu alanlar artık Vietnamlılar için istenir yerler olmaktan çıkmışlardı.

Tabii ki, bütün bu gelişmeler dış dünyadan yalıtılmış bir zeminde meydana gelmiyordu. Aksine, kısa bir süre önce sona eren Vietnam Savaşı'ndan dolayı uzun yıllar tüm dünyanın ilgisini üzerinde toplamış bir bölgeydi söz konusu olan. Bölgeyle yakından ilgilenen devletlerden birisi Çin Halk Cumhuriyeti'ydi. Kuzey Vietnam'ın, Güney Vietnam ve Amerika Birleşik Devletleri ile sürdürdüğü mücadele boyunca bu ülke Sovyetler Birliği ile beraber Kuzey Vietnam'ın en önemli destekleyicisi olmuştu. Hatta Vietnam'ın bir ülke olarak birçok özelliği bakımından SSCB'den çok ÇHC'ne daha fazla benzemesi, iki ülke arasındaki ilişkilere başka bir boyut da ilave etmekteydi. Fakat zamanla bu durum değişti. Çin Halk Cumhuriyeti o yıllarda ABD'ye karşı sert bir tutum içindeydi. Kuzey Vietnam'ın da bu doğrultuda davranmasını, bu ülke ile barış görüşmeleri için masaya oturmasını istiyordu. Sovyetler Birliği ise o yılların **detant** atmosferi içerisinde Kuzey Vietnam'ı, savaşı sona erdirmek için ABD ile barış görüşmelerine başlamaya teşvik ediyordu. Özellikle 1972 yılında SALT I'in imzalanmasından sonra Sovyetler'in bu istekleri daha da artmıştı. Bu hava içinde 1973 yılında, ABD ile Kuzey Vietnam arasında yıllardır sürmekte olan büyük mücadeleyi sona erdiren bir barış anlaşması imzalanarak savaşa son verilmişti. İşte bu tarihten sonra Çin Halk Cumhuriyeti ile Vietnam arasındaki ilişkiler giderek bozulmaya başladı. Buna karşılık Kuzey Vietnam ile SSCB arasındaki ilişkiler her geçen gün daha da gelişmekteydi.

Diğer taraftan 1970'ler Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış politikasında bazı değişiklikler getirmişti. Artık SSCB bu ülke için ABD'den daha da tehlikeliydi. Dolayısıyla, mücadele edilmesi gereken en önemli güç odağıydı. Artık ÇHC, Sovyetler Hindistan'ı destekleyince Pakistan'ın yanında yer alıyor, Angola'da Portekiz sömürgeciliğine karşı yürütülen mücadelede SSCB MPLA'yı desteklediğinde, ÇHC de diğer örgütleri desteklıyordu. Bu koşullar altında, giderek SSCB ile daha yakın ilişkiler içine giren bir Vietnam'ın ÇHC ile iyi bir ilişkiler içinde bulunabilmesi imkânsızdı. 1950'ler geride kalmış, bir yol ayrımına gelinmişti. Kaldı ki ÇHC, Pol Pot -Ieng Sary yönetimi altında, ÇHC kaynaklı "kendi gücüne güven" anlayışı doğrultusunda tam bir inziva politikası uygulayan Kampuçya'nın en önemli destekcisiydi.

Vietnam bu defa kalmaya geliyor

1978 yılı başlarında gerçekleşen Vietnam askeri harekâtını takip eden günlerde Kızıl Kmerlerle çatışmalar sürmüştü. Aynı yılın mayısında, daha önce Vietnam'ın yaptığı barış çağrısını reddeden Kampuçya, birkaç da ÇHC'nin önerisine uyarak Vietnam'a barış çağrısında bulundu. Bu defa da Vietnam teklifi reddetti. Ve bunu takiben de Kampuçya sınırına asker yığmaya başladı. Öte yandan ülkesine sığınan Kampuçyalılardan oluşan "Kampuçya'nın Ulusal Kurtuluşu İçin Birleşik Cephe" adlı yönetim karşıtı bir örgütün oluşturulmasını sağladı. Olaylar hızla gelişmeye başladı. ÇHC bu gelişmeler üzerine Vietnam sınırına asker yığarak Kampuçya'nın yanında olduğunu gösterdi.

Nihayet 27 Aralık 1978'de bölge standartlarına göre hayli üstün donanımlı bir Vietnam ordusu Kampuçya'yı işgale başladı. Yaklaşık 100.000 kişiden oluşan bu ordu̇ya, tamamen hafif silahlarla çarpışan Kızıl Kmer kuvvetlerinin dayanması beklenemezdi. 7 Ocak 1979 günü, beraberinde Kampuçya'nın Ulusal Kurtuluşu İçin Birleşik Cephe güçleri de olmak üzere Vietnam ordusu başkent Phnom Penh'e girdi. Pol Pot, 30 bin kadar Kızıl Kmer gerillası ile birlikte Tayland sınırı yakınlarındaki dağlık ve ormanlık bölgeye çekilerek bir yıpratma savaşı için hazırlıklara başladı.

O günden bu güne

Vietnam'ın Kampuçya'yı işgali uluslararası alanda oldukça tepki çekti. Bu ülke tarafından iktidara getirilen Heng Samrin yönetimi, Birleşmiş Milletler tarafından Kampuçya'nın temsilcisi olarak tanınmadı. Örgütte, Kampuçya'nın devrik Pol Pot yönetimi tarafından temsil edilmesi görüşü ağır bastı. Bu konuda ÇHC ve ABD görüş birliği içerisindeydiler. Birçok bağlantısız ülke de, yabancı bir ülkenin ordusuna dayanan Heng Samrin yönetimini meşru saymıyordu. Bu uluslararası ortamda içeride de bazı gelişmelerin ortaya çıkması normaldi. Çin Halk Cumhuriyeti ve ASEAN üyesi ülkelerin teşvikleriyle, birbirlerine düşman üç grup Heng Samrin yönetimine karşı mücadele vermek konusunda anlaştılar. Bunlar Kızıl Kmerler, Norodom Sihanuk'a bağlı gerillalar ve anti komünist Kmer Halkının Ulusal Kurtuluş Cephesi adlı örgüttü. Böylece 1983 yılı başlarında bu gruplar, Heng Samrin yönetimi ve Vietnam ordusu hedeflerine karşı saldırılarını yoğunlaştırmaya başladılar. Bunun üzerine aynı yılın nisan ayında Vietnam ordusu, Tayland sınırı yakınlarındaki gerilla kamplarına karşı bir saldırıya geçti. Bu durumda kamplardaki sivillerin bölgeden uzaklaşmak için Tayland sınırını geçmeye çalışmaları, iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirdi. Sınırda Tayland ve Vietnam askeri kuvvetleri arasında yer yer çatışmalar çıktı. Öte yandan Çin Halk Cumhuriyeti de Vietnam'ın kuzey bölgelerini bombalamaya başladı.

1984 yılı boyunca Kampuçya gerillaları ile Vietnam ordusu arasındaki mücadele belirli aralıklarla devam etti. Nihayet 1984 yılı sonunda Vietnam ordusu gerilla kamplarına karşı büyük bir saldırı başlattı. Vietnam ordusunun saldırıları özellikle anti-komünist Kmer Halkının Ulusal Kurtuluş Cephesi gerillaların üslendiği bölgelere yönelik olarak gelişti. Vurkaç taktiği uygulayan gerillaların bu eylemler sonrasında Tayland'a sığınmaları ve Vietnam ile Tayland birlikleri arasında da çatışmaların doğması sonucunda bölgedeki gerginlik oldukça arttı. Vietnam kuvvetleri son harekâtta, bölgedeki gerilla üslerinin tümünü ele geçirmiş ve direniş hareketlerine ağır bir darbe indirmiş gözüküyor. Tabii ki bu, Kmer gerillalarının direnişinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmiyor. Şu anda bile dağlık ve ormanlık bölgelerde gerillaların direnişi sürmekte. Sürmekte olan bir başka şey de bölge insanlarının acısı. 5,5 milyonluk Kampuçya nüfusunun yaklaşık iki milyonluk bölümünü Pol Pot'un acımasız yönetimi katlederken, sağ kalanların bir kısmı da şimdiki çatışmalarda öldürülüyor veya göçe zorlanıyor. Öte yandan Vietnam halkı nesiller boyu savaşsız bir dünya nedir, bilmiyor. Savaş, pirinç ya da ekmek gibi bir şey, bu ülkelerin insanları için. Bakalım yağmurlar ne getirecek?

NAZİLER, VARŞOVA ve başka şeyler

TARIK GÜNERSEL

Naziler ABD'ye takas teklifinde bulundu: Yahudilere karşılık kamyonlar. Ve bir tren dolusu Yahudiyi karşılık istemeden İsviçre'ye yolladılar. ABD hükümeti teklifin samimiyetine inandı, ama imha politikası başlamış olduğu halde, kabul etmedi.(1)

"İnkâr rahat etmenin en ilkel yoludur."(2) Nazi kamplarından kacabilmiş Yahudilere inanmadı Varşovalı Yahudiler: "Anlatmayın bu saçma şeyleri, dedikodudır!"(3) Bazı Varşovalılar evleri bombalanan Yahudiler yanarken gülerek alkışladılar.(4)

Varşova'da zamanlaması yanlış (5) bir ayaklanma: 40 bin direnişçiden 10.200 ölü.(6) Ve Kızıl Ordu kentin dışında beklerken (7) Hitler'in emri: "Yerle bir edin!" direnişçilerden alınan son mesajlardan biri: *"Dünya susuyor. Dünya biliyor, ama susuyor. Londra susuyor. Washington susuyor. Bu suskunluk anlaşılamaz ve korkunç."*(8) Ve İkinci Dünya Harbi'nde en çok harap olan şehir Hiroşima değil, Varşova oldu. (9)

Savaştan sonra, Nazilerle çarpışmış Polonyalı direnişçilerin bazı önderlerine Stalin'in ülkesinde on yıla kadar hapis cezaları verildi, "Kızıl Ordu'nun arka saflarında teröristlik" gerekçesiyle. Kurşuna dizilen bazı subayların itibarları Kruşçef döneminde iade edildi. (10) Varşova'daki bütün binalar en ufak ayrıntılarıyla aynen yeniden inşa edildi. (11) Varşova yeniden doğdu. Hiç yıkılmamışcasına. Ama insanları, yaşanmamışcasına yaşıyor değiller.

(1) Bruno Bettelheim, Survival and Other Essays
(2) Adı geçen kaynak
(3) a.g.k.
(4) a.g.k.
(5) K.M. Smogorzewski, Encyclopedia Britannica'nın 1982 yıllığındaki yazısı
(6) a.g.k.
(7) a.g.k.
(8) George Steiner, Language and Silence
(9) John Terrain, The Mighty Continent (TV dizisi)
(10) Smogorzewski, a.g.k.
(11) J.Terrain, a.g.k.

"Yönetilenlerin düşünmemesi yönetenler için ne şans!"

Adolf Hitler

Namibyalı bir avukat, kurtuluş hareketi SWAPO'ya katıldı

"Karalar"ın örgütünde bir beyaz

LUBOWSKİ — "Anama babama dedim ki, beni hep barıştan yana yetiştirdiniz. SWAPO'ya katılmam da bu yönde bir hareket."

Şık bir takım elbise, dalgalı uzunca saçlar, zarif bir kravat, parmağında mühürlü yüzük ve sol elinde evrak çantası... Genç adamın henüz zirveye ulaşmadığı belli. Ancak açıkça farkedilen bir diğer nokta, doğru kararlara götüren bir yolda bulunduğu.

Adı Anton Lubowski, 32 yaşında, Namibya'da avukat, aynı zamanda da Bağımsızlık Hareketi SWAPO'ya üyeliği açıklanmış tek beyaz.

Özgürlük Hareketi Birleşmiş Milletler tarafından tanınıyor. Her ne kadar 1966 yılında BM Genel Kurulu, Güneybatı Afrika'daki Güney Afrika mandasını kaldırma kararı aldıysa da pratik sonuçlara ulaşılamadı. Hâlen bu eski Alman sömürgesinde bağımsızlık girişimleri bastırılıyor ve Pretoria Irkçı Rejimi ülkedeki egemenliğini sürdürüyor.

Birleşmiş Milletler'in 1975'te, "Namibya halkının tek yasal temsilcisi" olarak tanıdığı "Güneybatı Afrika Halkının Örgütü"nün ülkedeki siyasal konumu da pek farklı değil. SWAPO, parti olarak yasaklanmış olmadığı halde siyasal statüsü dondurulmuş durumda, politik içerikli toplantılar yasak. Üyelerinin yaklaşık on bini sürgün hayatı yaşarken geri kalanların büyük bir bölümü de hapishanelerde.

18 yıllık mücadele

SWAPO 18 yıldan beri Namibya'nın Güney Afrikalı yönetimine karşı, özellikle ülkenin kuzey bölgelerinde yoğunlaşan gerilla savaşını sürdürüyor. Bütün savaş durumlarında alışıldığı üzere, karşıt güçlerin çok farklı açıklamaları nedeniyle geçen bu 18 sene boyunca verilen kurban sayısını saptamak iyice güç oldu. Genellikle SWAPO'nun suçlandığı, yerli halka da zarar veren terör eylemleri örgüt içinde de tartışılıyor.

Konuşmalarında sık sık hukuka dayalı yasal bir düzenin gerekliliğini gündeme getiren hukukçu Anton Lubowski, uzun bir duraklamadan sonra konuya ilişkin olarak şunları söyledi: **"Sözünü ettiğiniz bu çelişkiyi her gözden geçirişimde bir kez daha saptadığım bir gerçek var ki o da, savaşla ilgili bazı gerçeklerin hiç savaş görmemiş kişilere aktarılmasının zorluğu. Namibya bir savaşın ortasında bulunmaktadır ve karşımızda işgalden yana, yasadışı, büyük bir askeri güç bulunmaktadır. Yıllarca devam eden, yabancı egemenliğinden barışçı yollarla kurtulma çabaları bir sonuç vermemiştir. Güney Afrika'nın geri çekilmesini sağlamada askeri çabaların da gerekli olduğuna inanıyorum."**

Bu yöndeki açıklamalarıyla Lubowski çevresinde oldukça yalnız kalmış durumda. Şimdiye kadar hiçbir beyaz, toplumun egemen tabakasına böylesine net bir biçimde karşı çıkmamıştı. Günler boyu gazetelerin manşetlerinde yer alması da işte bu karşı çıkışın sonucu. Ancak artık durumun değiştiğini belirten Lubowski, şöyle devam ediyor: **"Bundan böyle basında adımdan söz edilmeyecek, çünkü örgütün adının herhangi bir nedenle anılmasının örgüte yarar sağlıyabileceği korkusuna kapıldılar."** Son televizyona çıkışında tek bir cümle kullandı: **"SWAPO'nun yanında yer almaya kesin karar verdim."**

32 yaşındaki beyaz avukat Lubowski, çocukluğunda zencilerle birlikte oyun oynadı, sonra onların davalarını aldı, "kaybolan" SWAPO üyelerinin akıbetini araştırdı. Sonunda bir gün kesin kararını açıkladı: SWAPO'dayım.

Bu, Anton Lubowski'nin zorlukla alışacağı yeni bir durum yarattı. Yıllar boyu önemli politik davalarda, önde gelen bir hukukçu olarak kamuoyunun ilgisini hep üzerinde toplamıştı. Büyükbabası 1911'de, büyük umutlar ve "cebinde yalnızca 25 pfennigle" Breslau'dan gelip Güney Afrika'ya yerleşmiş. Büyük umutlar kısa zamanda gerçeğe dönüşmüş ve büyükbaba "Alman-Güneybatı"sında zengin bir adam olmuş.

Lubowski'nin bir zamanlar çiftçi olan anne ve babasının, oğullarının SWAPO'da yer almasını anlamaları pek kolay olmamış. Lubowski bunu ailesine şöyle açıklamış: **"Onlara dedim ki: Beni hep barıştan yana yetiştirdiniz. SWAPO'ya üye olmam da bu yolda atılmış önemli bir adımdır."**

Eşine meslek yasağı

Namibya'da yönetime karşı olup da cezalandırılmayan neredeyse yok gibi. Bir anaokulunda öğretmenlik yapan Lubowski'nin eşi Gabriele de bu gruba dahil, kendisinden yıl sonunda görevinden ayrılması istenmiş. **"Resmi olarak benim SWAPO üyesi olmam gerekçe gösterilmemiş olsa da arada bir ilişki olduğu kesin,"** diyen Lubowski'nin yazıhanesi de boykot edilmekte: **"Geçtiğimiz ay sekreterimin aylığını ödeyecek kadar bile para kazanamadım."** Halen alışkın olduğu, kendi simfının lüks yaşantısını sürdürmekte olan Lubowski için bu mali zorlukların ayrıca önemi var. Windhuk'un en seçkin bölgesindeki villasında tenis oynayarak, Mercedesini ve motosikletini kullanarak eski yaşantısını sürdürmeye çalışıyor.

Namibya bağımsızlık hareketinin ilk ve tek beyaz sempatizanı Anton Lubowski değil. Ama yakınlığını bu denli açığa vurma gereğini özellikle o neden duydu? **"SWAPO'nun doğru bir politika sürdürmekte olduğuna inananların yalnızca siyahlardan oluşmadığını anlatmak istedim. Ayrıca bir süre sonra gelişmeler geri dönülemeyecek bir noktaya geldi."**

Lubowski için **"geri dönüşü olmayan nokta"** 1984 yılı mayıs ayında Lusaka'da yapılan ve SWAPO delegasyonunun yanı sıra çeşitli Namibya siyasal parti temsilcilerinin ve Güney Afrika temsilcisi Willie van Niekerk'in de katıldığı toplantı olmuştu. Beyaz avukat bu toplantıya **"bağlantısız izleyici"** olarak davet edilmişti. **"O güne dek Namibya'da hiç olmamış bir şeyin gerçekleştiğini düşünün: Siyah pilotun kullandığı uçak SWAPO üyelerini almak için geliyor ve aralarındaki tek beyaz benim. Gazetecilerin merakını tahmin edersiniz. Dönüşte hazırladığım basın bildirisini açıkladığımda zaten ok yaydan çıkmıştı."**

İlk müvekkil SWAPO'dan

Ancak okun yaydan çıkması çok daha öncelere dayanıyor. Çiftlikte geçen çocukluğu süresince Lubowski'nin hep siyah oyun arkadaşları oldu. Devletin resmi okullarında beyaz ve siyah çocuklar ayrı bölümlerde eğitim görüyorlardı. Kap'da bir liseyi bitiren Lubowski, Stellenbosch Seçkinler Üniversitesi'nde yükseköğrenimini tamamladı. 14 Kasım 1977'de Windhuk'daki bir avukat yazıhanesinde stajyer olarak çalışmaya başladı. İlk müvekkili, cinayetle suçlanan bir SWAPO üyesiydi. Mahkeme önünde ifadesinin işkenceyle alındığı kanıtlanınca serbest bırakıldı.

Daha sonraki yıllarda Lubowski giderek artan sayılarda örgüt üyesinin davalarını almaya başladı. Ayrıca yurt dışındaki SWAPO elemanlarıyla ilişki kurarak, **"kaybolduğu"** iddia edilenleri araştırıyordu. 1980 şubatında kendi yazıhanesini açan Lubowski'nin her beş müvekkilinin dördü siyahtı. Davalarının yarıdan fazlası siyasal nitelik taşıyordu. **"Gerçi SWAPO'ya ilgim gittikçe artıyordu. Lusaka'ya davet edildiğimde bunun bir dönüm noktası olacağını biliyordum. Kısa bir süre kararsızlığı yaşadım. Ailemin güvenliği ve mesleki geleceğimin tehlikeye girmesi beni korkutan konuların başında geliyordu."** Gerçekte korkmak için yeterli nedeni vardı: Kendisi ve ailesine yönelik ölüm tehditleri hâlâ sürmekteydi.

Nasıl bir Namibya?

SWAPO'nun bir beyaz üyesi olarak nasıl bir bağımsız Namibya düşlüyor Lubowski? Ülke hangi uluslararası antlaşmalara katılabilir? Gelecekteki ekonomik model ne olmalıdır? **"Her şeyden önce bağımsız olmalıyız. Daha sonraki yönetim biçimimizin bağımsızlık hakkımızla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum."**

DERLEYEN *GÜLÜMSER GÜVENÇ*

Çoğunluğun ezilen azınlık yapıldığı ülkede bir şeyler mayalanıyor

Siyahlar ilk kez bu kadar kararlı

Ne garip ülkedir şu Güney Afrika. Burada insan, azınlıkların durumuyla değil, çoğunlukta olanların haklarıyla ilgilenmek zorundadır. Burada bir yanda gelişmiş bir endüstri toplumu, diğer yanda bu topluluğa bağlı ve yapay olarak azgelişmiş ülkeler seviyesinde tutulan bir topluluk söz konusudur. Burası, halkının kaçınılmaz olduğu için ekonomik açıdan entegre edildiği, buna karşılık iktidarı paylaşmasını önlemek için siyasi açıdan.tecrit edildiği bir ülke.

Böyle bir yapının kemikleşebileceğine kim inanır? Güney Afrika'da egemen durumda olan beyazların isteği bu. Ama onların farkında olmadıkları, buna karşın herkesin bildiği bir şey var. Tarih bir süreçtir ve kimse kalkıp, "Böyle güzelsin, onun için olduğun gibi kal" diye emredemez. Onların amacı bu. Ama egemen durumda olanlarla baskı altındakilerin bakış açıları tabii ki çok farklı.

Uzun yıllar muhalefet partisinin liderliğini yapan **Helen Suzman,** hem var olan duruma, hem de geleceğe ışık tutan şu sözleri ediyor: **"Gerçekleştirilen reformlar pek az insanı ilgilendiriyor. Buna karşılık siyah kitlelerin altında ezildiği ırkçılık yasalarında hiçbir değişiklik yok. Her yıl aşağı yukarı çeyrek milyon siyahın hapse girmesine neden olan yerleşme kanunu; hiçbir siyahın 72 saatten daha fazla bir beyaz şehrinde kalamayacağını öngören yasa; devlet güvenliğini tehdit ettiğine inanılanların tutuklanmasına ilişkin yasa; şüpheli kişilerin herhangi bir hukuki yola başvurulmaksızın sınırsız bir süre için hapiste tutulabileceklerine ilişkin yasa hâlâ geçerli. 1960'ta Sharpeville'deki ilk olaylar sırasında ve 1976'da Soweto'da doğan huzursuzluklar sırasında da Güney Afrika'da bulunmama karşın beyazların Afrikasını bu kadar çaresiz, siyahları da bu kadar kararlı görmedim."**

Beyaz yönetim, siyah şehirlerin idaresi için ortaya attığı belediyeler meclislerinin birbiri ardına başarısızlığa uğrayışını çaresizlik içinde seyrediyor. Siyah halk, belediye meclislerindekilerin işbirlikçi olduğuna ve görevlerini sadece zengin olmak için kullandığına inanıyor.

'84 sonundaki patlama'

Eylül 84'te yeni bir anayasa hazırlanarak melezlere ve yerli halka da parlamenter yaşamda söz hakkı verildi. Anayasaya göre parlamento içinde üç meclis olacaktı. Bu meclislerin sahip oldukları yetkiler farklıydı, ayrı ayrı toplanacaklardı. İş uygulamaya geldiğinde, yani ağustos 84 seçimlerinde beyazlar büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Güneydoğu Asya kökenli seçmenlerin sadece yüzde 17'si; melezlerinse yüzde 18'i sandık başına gitti. Ama durum siyahların safında daha kötü görünüyordu. Çünkü yeni yasada dikkate alınmayan siyahlara, Güney Afrika'da yer olmadığı ve gelecek için de böyle bir şeyin düşünülmediği ima edilmiş oluyordu. Siyahlar öfkeliydi, daha sonra kiraların yükseltilmesi kargaşalığın doğmasına vesile oldu. Zaten binlerce öğrenci, öğretim şartlarının yetersizliği nedeniyle aylardan beri okula gitmeyi reddediyorlardı, bunun peşine bir de giderek yaygınlaşan grev hareketi eklendi.

Kasım ayının ilk yarısında bir dizi zenci sendikası 48 saat boyunca greve giderek bütün ekonomik yaşamı felce uğrattı. Birçok sektörde işçilerin yüzde 90'ı işe gitmedi. Bu, Güney Afrika'da o güne kadar görülmemiş bir durumdu. Çünkü ücretlerin düşük olması, grevlerin birkaç günden fazla sürmesini engelliyordu, ayrıca korkunç boyutlardaki işsizlik de riski arttırıyordu. Siyahların önde gelen sendika lideri polis tarafından tutuklandı. Bu olayların üzücü sonucu, 163 ölü ve yüzlerce yaralıydı.

Acımasız "yerleştirme" politikası

Siyahları bir tarafa iten yasaların büyük bir bölümünün kökeni, içinde bulunduğumuz yüzyılın başlangıcına dayanıyor. Ama kategorik ve mutlak ayrım, yani ırkçılık, Başbakan Verwoerd tarafından "icat" olundu. Verwoerd'in ırkçılık politikasına göre, Güneydoğu Asya kökenliler, melezler ve siyahların yerleri, her biri sadece kendi renklerinden olanlarla bir araya gelene kadar değiştirilecekti. Yüzbinlerce kişi bu fanatik yerleşim politikasının kurbanı oldu. Evlerini, işlerini bırakarak bilmedikleri ve çoğunlukla daha kötü şartlar altındaki bölgelere taşınmak zorunda kaldılar. Zorla yerleri değiştirilen siyahların sayısı bugün milyonları buluyor. 2 milyondan fazla siyah, birkaç nesilden beri yaşadıkları **"beyaz bölgelerini"** terk edip, **"Homeland"** olarak adlandırılan yerleşim bölgelerine gitmek zorunda kaldılar. Birçoğu tutuklanacağını bile bile geri döndü. **"8 ay hapiste kalıp 4 ay çalışmak, Homeland'da 12 ay geçirmekten iyidir"** diyorlardı. Bugün 2 milyon siyah daha **"Homeland"**lara yerleşmek zorunda. Bu, onlar için açlık ve sefalet anlamını taşıyor. Çünkü bu bölgeler aşırı nüfuslanmış, buna karşılık iş olanakları kısıtlı, okullar beyaz bölgelerinde bulunanlardan daha kötü, üstelik buralardaki zenci memurlar da her türlü ahlaksızlığa ve zorbalığa alışmış bir zümre oluşturuyor.

"Düşünün bir kere" diyor bir zenci avukat. **"Burada 8 milyon kişi vatandaşlıktan çıkarıldı, kimse aldırış bile etmedi. Ama Ruslar Soljenitsin'i vatandaşlıktan çıkardıklarında bütün Batı dünyası ayağa kalktı."**

"Düşünün bir kere" diyor bir zenci avukat. "Burada 8 milyon kişi vatandaşlıktan atıldı, kimse aldırış etmedi. Ama Ruslar Soljenistin'i vatandaşlıktan çıkardığında Batı dünyası ayağa kalktı."

1976'da zorbalığa tepki olarak başlayan radikalleşme, hem siyah milliyetçiliğinde hem de mülkiyet ilişkilerinin değiştirilmesini savunan Marksizmin güçlenmesinde ifadesini buldu. 1976'daki kanlı çatışmalar, sadece nefret uyandırmakla kalmadı, aynı zamanda siyahların belirli ölçüde bilinçlenmesini sağladı. Her yerde bölgesel muhalefet grupları kuruldu. Bu gruplar son 18 ayda iki büyük örgüt içinde bir araya geldiler. Bir yanda sendika, öğrenci ve kilise çevrelerinden 600 grubu birleştiren Birleşik Demokratik Cephe (UDF), diğer yanda Siyah Bilinç Hareketi ve AZAPO'yu birleştiren daha radikal örgüt, Ulusal Cephe. Her iki örgüt de Güney Afrika'da bir "Halk Cumhuriyeti" kurmayı amaçlıyorlar.

Güney Afrika ekonomi çevrelerinin en büyük endişesi ülkeye yapılacak yardımların durdurulması. Nobel Barış Ödülü sahibi rahip Desmond Tutu'nun ABD'yi ziyareti sırasında yapılan protesto eylemleri ve gösteriler, Amerikalıların da sabırlarının tükendiğini gösteriyordu. Hem ırkçı yönetimin üyeleri, hem de iş çevreleri ABD Kongresi'nden bir ambargo kararı çıkabilir diye korkuyorlar.

Bu tür bir tedbir, ülkeyi çok güç duruma sokabilir, çünkü Güney Afrika ekonomisi bugün derin bir kriz içinde bulunuyor. Enflasyon yüzde 13 dolayında, ülke ihracatının yarısını oluşturan altın fiyatları en düşük düzeyde, bu arada faizler yüzde 25'le en üst noktaya ulaşmış bulunuyor. Bunun dışında ülkenin parası son üç yıl içinde dolar karşısında yüzde 60 oranında değer kaybetti. Bu olumsuzluklara geçtiğimiz üç yıl içinde bir de korkunç kuraklık eklendi.

DERLEYEN *AYSIT GENÇ*

eski-yeni çizgiler

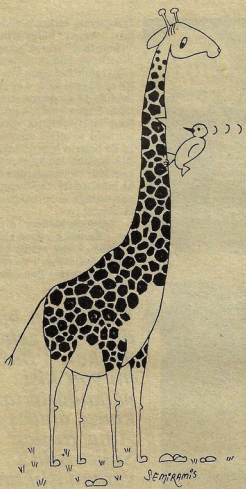

Semiramis Aydınlık

Öğrenimini İstanbul'da tamamlayıp eczacı oldu. İlk karikatürü dönemin önemli mizah dergisi Dolmuş'ta yayımlandı (1956). Dolmuş, Taş, Karikatür ve Akbaba gibi dergilerde 1956-63 yılları arasında sürekli çizdi. Karikatürün yanı sıra, yaptığı mizah çevirileriyle de tanındı. Halen Almanya'da bulunan Semiramis Aydınlık, Alman basınında sürekli olarak karikatür çiziyor.

arşiv konuşuyor

Savaşın en iyi açısı

Vietnam Savaşı sırasında, çatışmaları, gelişmeleri haberleriyle, resimleriyle ve televizyon filmleriyle dünyanın her yanına duyurabilmek için gazeteciler ve kameramanlar en ileri hatlarda askerlerle birlikte hareket etmekteydiler. 20 Ekim 1967'de çekilen bu fotoğrafta, Kampuçya'da 4 numaralı karayolu çevresinde, ABD'nin desteklediği Güney Vietnam ve Kampuçyalı askerlerle savaşı "en iyi açıdan" tespit etmeye çalışan kameramanlar.

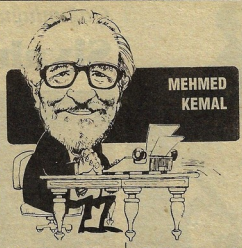

Halkçılık mı? Balıkçılık mı?

Enver Gökçe, Sefer Aytekin'le birlikte Halk Partisi'nin Ülkü Dergisi'nde çalışıyordu. Derginin hangi işlerine bakıyordu, bilmiyorum. Ahmet Kudsi Tecer'e dergiyi vermişler, yönetiyor, bir de halkçılık tutturmuşlar sürükleyip gidiyorlardı. Sanırım 40'lı yılların başı, ya ortası... Tecer, halk şairlerinden ikisini çok tutuyor, birini horluyordu. Veysel başta gelirken, Ali İzzet de ikinciydi. Saz çalmaz, türkü çağırmaz, şehirli gibi giyinen Talibi Coşkun'u nedense dışlıyorlardı. Zavallı da şiirlerini bir yapraklık, iki yapraklık kâğıtlara bastırıp, kalabalık yerlerde, pazarlarda yüksek sesle okuyarak nafakasını doğrultmaya çabalıyordu. Talibi Coşkun, uzun boylu, takım elbise giyer, başında fötr, elinde baston, bir de kehribar tespih, öteki halk şairlerine hiç benzemezdi. Ötekiler Kudsi Tecer'in uyarılarına uyarlar, dediğinden geri kalmazlardı. Talibi öyle değildi, burnunun dikine giderdi. Bu yüzden de partinin avantalarından pek yararlanamazdı. Halkçılık akımı hızla ilerlerken, öteki âşıklar gibi onu da çağırmışlar, ama sonra elini bırakmışlardı. Gecekondu bölgesi olan Altındağ'da bir gözlük bir oda tutmuş, barınmaya çalışıyor, bir yandan da yergiler, taşlamalar yazıyordu. Bunlar elbette Tecer'in kulağına üfleniyordu.

Günün birinde patladı

Bir gün artık burasına gelmiş olacak ki Talibi, patlamıştı. "Beyim" diyordu. "Bunlar halkçıyız diyorlar ya, hiçbiri halkçı değil. Bunların hepsi balıkçı. Suyun başına oturmuşlar, balığın büyüğünü yemekten başka bir iş görmüyorlar. Ötekiler ne yiyor, ne içiyor haberleri bile yoktur."

Talibi, derdini anlatacak birilerini çok aradı, bir türlü bulamadı. Bu yüzden Ankara'yı bıraktı. Yurdun çeşitli bölgelerinde bir iki yapraklık destanlarını satarak geçinmeye çalıştı.

Askerken Sivas'ta görmüştüm. O zaman Sivas Palas, kentin en önemli otellerinden biriydi. Salonda otururken o beni seçemedi, ben de tanışlık vermedim. Uzaktan dikiliyordum. Yanında oturan, çay ısmarlayan adama durmadan şiirler okuyordu, kulak verdim.

...

Sivas Palas'ında bir oyun gördüm
Bilardo dediler adını sordum
Erkek culuk gibi boynun uzatır
Ak'a vurur kırmızıyı gözetir.

...

Bilmeyene bilardo ancak böylesi anlatılabilir. Burada *Talibi*'nin *'erkek culuk'* dediği kırmızı ibikli, kabaran hindidir. Bilardoyu oynayanın hindi gibi başını uzatıp çekmesini anlatıyor.

Kökü 1930'larda

Ahmed Kudsi Tecer'in *'hakçılık'*, Talibi'nin *'balıkçılık'* diye kınadığı akımın 1930'lara dayanan bir geçmişi vardır. Öyle, hem hop deyince ortaya çıkmamıştır. Tecer, Sivas'a öğretmen olarak atanınca, oradaki halk şairlerini toplar, bir de *'Halk Şairlerini Koruma Derneği'* kurar. Halk şairleri için bayramlar düzenler. Bu bayramlara Veysel, Ali İzzet, Talibi katılır. Tecer'e göre bir dernek kurarken izlenen amaç, *'Özellikle geniş halk kitlesi ile fikir hayatımızın genel bağlarını birleştirmek, aydın kitle ile geniş kitle arasını doldurmak, bunu gerçekleştirmek için de halk dili, halk ezgileri, halk edebiyatı, halk gelenekleri ile aydın adamın uygarca bilgilerini birbirine kaynaştırmak'*tır.

Ahmet Kudsi Tecer, 46 demokrasisine girerken milletvekili idi. CHP kurultaylarında halkçılık ilkesini böyle dile getiriyordu. 1946'da yapılan genel seçimlerde milletvekilliğini yitirince Devlet Konservatuarı'na müdür olarak atandı.

1950 demokrasisine girdiğimizde halk şairleri darmadağınıktı. Talibi yitmiş, Ali İzzet bir süre sonra sosyeteye şiir söyler olmuş, Veysel'in ise topluca şiirleri basılmaya başlamıştı. Tecer'in halkçılığı ise seçimler sonucu bırakılmıştı. CHP iktidardan düşmüştü.

1960'tan sonra halk şairleri ortaya başka türlü çıktılar. Bunların halkçılığı gerçekleri dile getirmek, topluma hız vermekti. İhsanî'yi, Mahzunî'yi bir süre bu yolda gördük. Sonraki olaylar ise her ileri atılıma engel oldu.

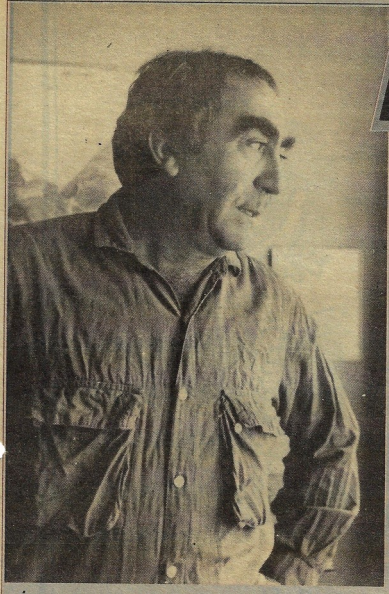

Anket Defteri

DURAN KARACA *RESSAM*

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *İnsanın, "insan olma" yolunda ona yapılan haksızlıklar, kötülükler, tüm güzelliklerin, özgürlüğün yok edilmesi.*

Nerede yaşamak isterdiniz? *Türkiye'de.*

Yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Tüm insanlığın kavgasız, barış içinde, özgürce yaşaması, özgürce düşünebilmesi.*

Hangi hataları bağışlarsınız? *Kötülüğe yönelik olmayan hataları.*

Sevdiğiniz roman kahramanları? *O kadar çok ki.. Şu anda aklıma Orhan Kemal'in küçük, ama direnen tipleri geliyor.*

Sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Ulusuna ve tarihe bağımsızlık savaşı vermiş olanlar; Atatürk.*

Sevdiğiniz yazarlar? *Yaşar Kemal, Dostoyevski, Çekov.*

Sevdiğiniz şairler? *Nâzım Hikmet, A.Muhip Dranas, Ahmed Arif, Cemal Süreya ve sevgili Hasan Hüseyin.*

Sevdiğiniz besteciler? *Bach, Brahms, Prokofiev.*

Sevdiğiniz ressamlar? *Rembrandt, Goya, Orhan Peker.*

Sevdiğiniz kuş? *Turaç: Dünyanın en güzel öten kuşu.*

Sevdiğiniz çiçek? *Nergis, papatya, gelincik.*

Sevdiğiniz isim? *Nevinoşlu*

En nefret ettiğiniz şey? *İnsanın insana yaptığı zulüm ve işkence.*

Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *İnsanlığın kasapları: Hitler, Mussolini.*

Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Onurlu, dürüst ve açık yüreklilik.*

Bir kadında? *Zekâ, kültür, dişilik.*

Sizce en büyük erdem nedir? *Çağına yaraşır davranış.*

En sevdiğiniz uğraş? *Resim.*

Kimin yerinde olmak isterdiniz? *Düşünmedim, kendimi seviyorum.*

Başlıca karakter özelliğiniz? *Ya çok sert, ya çok yumuşak huyluyum.*

Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Dürüstlük, güven ve açık yüreklilik.*

Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Resim yapamazsam ölürüm.*

En sevdiğiniz renk? *Ressamım, renklerle iyi geçinmem gerek. (Lorca: "Yeşil, sana vurgunum yeşil!..") demiş ama...*

Yaşayan kahramanlarınız? *Sanatında hiç taviz vermeden uğraşını inançlı sürdüren sanatçılar.*

Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Kurtuluş savaşımız.*

Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Şimdilik yaşamaya çalıştıyorum.*

Hangi doğal yeteneklere sahip olmak isterdiniz? *Bendekilerle yetiniyorum.*

Mutluluk rüyanız? *Rüyalarla avunmak istemem.*

Şu andaki ruh haliniz? *"İç güveysinden biraz daha iyiceyim" diye cevaplar bu soruyu büyüklerimiz.*

Yaşam ilkeniz? *İç bâde, güzel sev...*

İstanbul'dan "büyük kasaba"ya kaçtı

1934 yılında Ceyhan'da doğdu. Resim tutkusu lise öğrenimi sırasında başladı. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdi. Halil Dikmen ve Cemal Tollu'nun öğrencisi oldu. Avrupa'nın çeşitli kentlerinde öğrenimini sürdürdü. Dönüşte İstanbul'a yerleşti. Rumelihisarı'nın denizi, balığı, rakıyla bütünleşince, çareyi "büyük kasaba" dediği Ankara'ya kaçmakta buldu. 15 yılı aşkın zamandır Ankara'da oturmakta olan sanatçı, 10'u aşkın kişisel sergisinin yanı sıra, yurt dışında açılan sergilere yapıtlar verdi. 1970 TRT resim yarışmasında "başarı ödülü", 1981'de Kültür Bakanlığı'nca düzenlenen Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Devrimler konulu yarışmada mansiyon kazandı. Kırsal kesim insanını sosyoekonomik yapısı içinde ele almayı amaçlayan sanatçının yapıtlarında, Anadolu kültüründen kaynaklanan çağdaş bir yoruma ulaşma çabası egemendir. Ankara Sanat Kurumu'nca 1984 yılı plastik sanatlar dalında "yılın sanatçısı" ödülü Karaca'ya verildi.

insanlar...

İsmail Gülgeç